PETŐFI
KÖNYVTÁR

Szerkesztik
ENDRŐDI S. ÉS
Dr. FERENCZI Z.

MAGYAR NEMZETI MUZEUM
ORSZÁGOS SZÉCHÉNYI KÖNYVTÁRA
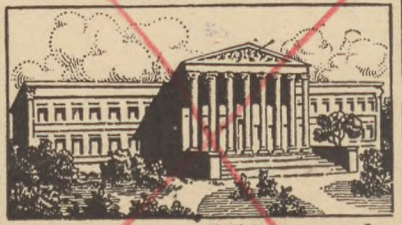
OLVASÓTERMI KÉZIKÖNYVTÁR
010483
KIKÖLCSÖNÖZNI NEM SZABAD
TULAJDONA

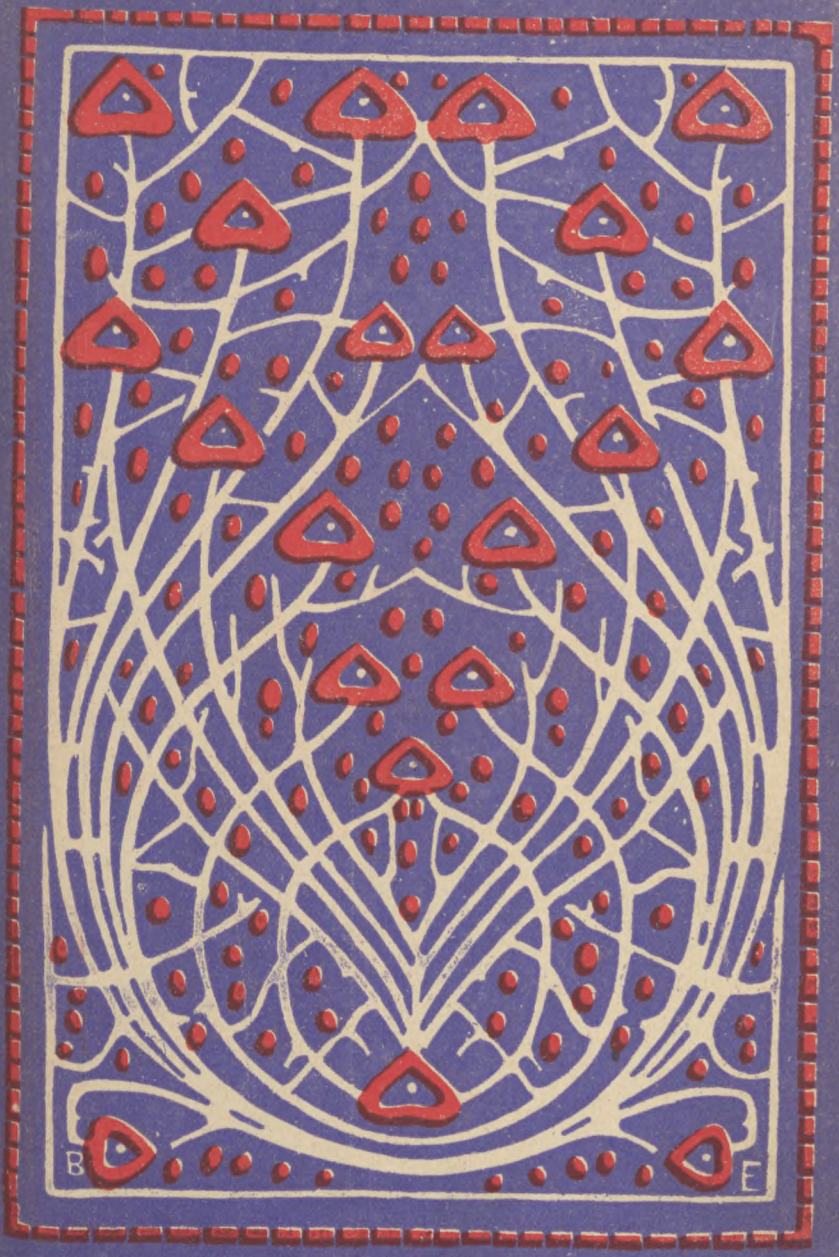
B
E

KÖNYV-
TÁRA

EZA KÖNYV .....

.....

TULAJDONA

PETŐFI-KÖNYVTÁR.

Szerkesztik:

Endrődi Sándor és dr. Ferenczi Zoltán

XXII. füzet

Baróti Lajos:

Petőfi a ponyván és a népirodalomban

Péterfy Tamás:

Petőfi-regék

Petőfi-Könyvtár

czimmel, a Petőfi-kultusz ápolására, a lánglelkű költő életviszonyaira és költészetére vonatkozó adatok összegyüjtése, feldolgozása s részben a már megnyilt Petőfi-ház anyagának ismertetése czéljából uj vállalatot inditottunk meg, mely kéthavonkénti 8—12 ives füzetekben, izléses kiállitásban, illusztrálva kerülnek könyvpiaczra. E füzetek (számra 30 füzet) 15 diszes kötetben bocsáttatnak a közönség rendelkezésére.

Petőfi költészete kimerithetetlen kincsesbányánk s a vele foglalkozás

Kunossy, Szilágyi és Társa kiadása Budapesten.

mindig édes gyönyörüség. Azt hiszszük, nem végzünk fölösleges munkát, midőn a szétszórt adatok csoportositásával hozzáférhetővé akarjuk tenni a rengeteg anyaghalmazt s előkésziteni próbáljuk egy még mindig hiányzó, kimeritő és hiteles Petőfi-repertorium nagy munkáját.

A füzetek egy része azonban már az ismert anyag feldolgozása lesz. Eleven, átszürt tartalom, érdekes, vonzó olvasmány.

Az aránylag olcsó és tartalmas füzetek, melyeknek bizonyos százalékát a Petőfi-ház kapja, a következő, de megjelenésök időpontját illetőleg változást is szenvedhető sorrendben fognak napvilágot látni:

1. ***Kéry Gyula:*** *Friss nyomon.*
2. ***Baróti Lajos:*** *Petőfi-adomák.*
3. ***Váradi Antal:*** *Regényes rajzok Petőfi életéből.*

Kunossy, Szilágyi és Társa kiadása Budapesten.

4. **Barabás Abel:** *Felhők.*

5. **Gyulai Pál:** *Petőfi Sándor és lirai költészetünk.*

6. **Dr. Ferenczi Zoltán:** *Szabadság, szerelem.*

7. **Bihari Mór:** *Petőfiné Szendrey Júlia Versei és Naplói.*

8. — *Petőfiné Szendrey Júlia eredeti elbeszélései.*

9. **Endrődi Béla:** *Petőfi és Arany levelezése.*

10. **Meltzl Hugó:** *Petőfi tanulmányai.*

11. **Farkas Emőd:** *Petőfi élete.*

12. **Egressy Ákos:** *Petőfi Sándor élete.*

13. **Palágyi Menyhért:** *Petőfi művészete.*

14. **Dr. Somogyi Gyula:** *Petőfi költészete.*

15. **Déri Gyula:** *Petőfi Zoltán és művei.*

16. **Krúdy Gyula:** *Petőfi a negyvenes években.*

17. **Dr. Bajza József:** *Petőfi István versei.*

18. **Kacziány Géza:** *Petőfi mesterei.*

19. **Váradi Antal:** *Az elzárt mennyország.*

20. **Endrődi Sándor és Baros Gyula:** *Petőfi a magyar költők lantján.*

Kunossy, Szilágyi és Társa kiadása Budapesten.

21. *Lenkei Henrik: Petőfi és a természet.*

22. *Baróti Lajos: Petőfi a ponyván és a népirodalomban.*

Péterfy Tamás: Petőfi-regék.

23. *Dr. Badics Ferencz: Petőfi levelei.*

24. *Dr. Ferenczi Zoltán: Petőfi születésének és eltünésének irodalma.*

25. *Csernátoni Gyula: Petőfi-tanulmányok.*

26—27. *Többektől, névleg: Kont Ignácz, Neugebauer László, Szana Tamás, Körösi Albin és Vikár Bélától: Petőfi a világirodalomban.*

28. *Kéry Gyula: A Petőfi-ház.*

29—30. *Endrődi Sándor: Petőfi Napjai a magyar irodalomban.*

Budapest, 1909. deczember hó 31-én

Endrődi Sándor, dr. Ferenczi Zoltán

a Petőfi-Könyvtár szerkesztői.

Kunossy, Szilágyi és Társa kiadása Budapesten.

PETŐFI-KÖNYVTÁR

SzerKesztiK: ENDRŐDI SÁNDOR és dr. FERENCZI ZOLTÁN

XXII. FÜZET

BARÓTI LAJOS:

PETŐFI A PONYVÁN
ÉS A NÉPIRODALOMBAN

KÉPEKKEL

PÉTERFY TAMÁS:

PETŐFI-REGÉK

MÜHLBECK KÁROLY RAJZAIVAL

BUDAPEST, 1910

KUNOSSY, SZILÁGYI ÉS TÁRSA

KÖNYVKIADÓVÁLLALAT KIADÁSA

64.725/22.

Kunossy Vilmos és fia nyomdai müintézetéből Budapesten.

Petőfi a ponyván
és a népirodalomban.

A ponyván Petőfi a szó szorosabb értelmében talán sohasem volt, hiszen régen elmult már az az idő, midőn vásárok alkalmával földre teritett ponyván kirakták szép sorjában a magyar népnek szánt s néhány fillérbe kerülő apró nyomtatványokat. De ha még tovább is élt volna a népirodalom terjesztésének ez a primitiv módja, Petőfi még akkor se került volna oda, mert sem Tatár Péter és társai közül, akik a népet évtizedeken keresztül ellátták szellemi termékeikkel, senki sem gondolt arra, hogy megirja Petőfi rövid, de eseményekben gazdag életrajzát a nép számára; sem Petőfi kiadójának nem jutott eszébe, hogy egyikmásik művét, — mely nem a nép számára iródott ugyan, de amelyet a nép is éppen úgy élvezhet, mint a művelt közönség, — olcsó kiadásban is forgalomba hozza.

Nem elengedhetetlen feltétele ugyan egy költő népszerüségének, hogy művei a nép között is el legyenek terjedve, mégis érthetetlen, hogy Petőfi, akiben oly szerencsésen olvadt össze a népköltő a romantikus költővel, egy félszázadon keresztül oly

kevéssé legyen ismeretes a nép között. Csak az utolsó tiz esztendőben kerültek forgalomba egyes népszerű füzetek, melyeknek feladata volna egyrészt Petőfi életének, másrészt műveinek megismertetése a néppel.

S éppen ez az ötven év vezet a talány nyitjára. Ötven évig védi nálunk a szerző tulajdonjogát a törvény. Petőfi műveinek kiadója pedig a törvényes idő alatt Petőfi egyes műveinek külön kiadásáról egyáltalában nem gondoskodott, összes műveinek népszerű kiadása pedig, bármilyen olcsó legyen is, messze felülhaladja azt az összeget, amelyet a legszegényebb néposztály — s itt éppen erről van szó — szellemi táplálékra egyszerre fordithat.

A szerzői jog védelmének megszüntével jelennek meg — még pedig a csakhamar kifejlődött verseny folytán rövid egymásutánban — Petőfi válogatott kisebb költeményei, nemkülönben verses elbeszélései is apróbb, jutányos füzetekben.

De ezzel egyidejüleg megindultak életének regényes feldolgozásai is a nép számára.

Ezek között nem ugyan műbecsénél, hanem hihetetlen terjedelménél fogva első helyen áll az a vaskos három kötetes mű, mely eredetileg két íves füzetekben jelent meg, minden íven egy-egy képpel, Rubinstein kiadásában ily czim alatt:

Petőfi Sándor. Eredeti regény. Irta: *Magyar János.* Alig hihető, hogy az érzékeny szivű szakácsnékon kivül, akik homeopatikus adagokban, azaz

hogy heti füzetekben ismerkedtek meg vele, sokan volnának, akik Magyar János három testes kötetből álló regényének harmadfélezer oldalán képesek voltak jószántukból végig vergődni, amihez nemcsak jókora adag türelem, hanem tekintetbe véve a benne sűrűn előforduló hajmeresztő jeleneteket, erős idegzet is szükséges.

De mivel még a jóból is megárt a sok, lassankint úgy hozzá szokik az olvasó az egymást követő és szemmelláthatólag erőszakolt borzalmasságokhoz, hogy később már nem veszi komolyan s csak mosolyog rajtuk.

Hiszen csakhamar rájövünk, hogy a szerzőnek mindig kéznél van egy-egy deus ex machina a legválságosabb pillanatban, hogy hőseit és hősnőit kiszabaditsa a halálos veszedelemből, amelybe, meg kell hagyni, nem csekély leleményességgel sodorja őket.

Sőt ebben a tekintetben még Petőfivel sem tesz kivételt, aki ellen mindjárt a regény elején rövid egymásutánban három orvgyilkossági merényletet követnek el.

Itáliától Kisázsiáig és Bécstől Irkuczkig minden valószinüség, sőt helylyel-közzel a lehetőségnek is kizárásával végig hurczolja hőseit és hősnőit.

Mert Petőfi a regénynek bár fő, de nem egyetlen hőse. Az ő életével párhuzamosan szövődnek egy másik regénynek szálai a romantika minden raffinált fogásainak és merész fordulatainak fölhasználásával. Hogy annál jobban hasson az érzékenyszivű

olvasók idegeire, a leghajmeresztőbb kalandokon viszi át hőseit anélkül, hogy a legcsekélyebb mértékben is féltenők Petőfit, mert hiszen úgy is tudjuk, hogy hajaszála se fog meggörbülni.

Petőfi élete folyása annyira ismeretes mindnyájunk előtt, hogy a regény szerzője mit sem változtathatott rajta, legföljebb apróbb, jelentéktelen epizódokat költött bele. A segesvári ütközetig tehát Petőfi életrajzi adatai mintha békóba szoritanák tollát; de a szabadságharcz leverése után megszabadulván bilincseitől fantáziája, mint megvadult csikó keresztül-kasul száguld fél Európán s egész Ázsián. Mert talán mondanunk se kell, hogy készpénzül veszi Manasszes meséit, melyek szerint Petőfi nem veszett el a segesvári ütközetben, hanem Szibériába került s nemcsak a kiegyezést, hanem nejét és fiát is túlélte.

* * *

A regény Milovics Vilmos — Petőfi egy állitólagos barátja — siralmas helyzetének ecsetelésével kezdődik. A beteg embert kapzsi unokaöcscse, Iván, miután nejét és kis leányát már előbb elüldözte a háztól, valósággal elzárva tartja a világtól, hogy megkaparithassa vagyonát. De a gonoszlelkű ember nem győzi türelmesen megvárni az időt, midőn törvényes ura lesz a tekintélyes vagyonnak, hanem mérget kever nagybátyja ételébe, hogy siettesse halálát. Csakhogy a beteg nem nyúl ám a mérgezett ételekhez, mert hű szolgája, aki maga

is csak éjjelenkint a kandalló kürtőjén keresztül juthat be hozzá, figyelmezteti a veszélyre s maga látja el gazdáját mindennap táplálékkal.

Milovics ezzel az öreg hű szolgával küld Petőfinek levelet, melyben őt magához hivja, mert rá akarja bizni, mint legmegbizhatóbb barátjára, végrendeletét.

Amint elolvasta Petőfi a levelet, mit sem törődve hóviharral, fagygyal, még abban az órában utra kelt barátjához, aki két napi járásnyira lakott a fővárostól.

Milovics a falu végén egy czigány asszony viskójába hivatta éjnek idején a falu jegyzőjét és biráját, felolvasta előttük és aláiratta velük a végrendeletet. Aztán 1000—1000 aranynyal megajándékozta mind a kettőt s megeskedte őket, hogy titokban fogják tartani a végrendelet tartalmát.

Milovics innét a közeli csárdába ment, ahol Petőfi várakozott rá nagy titokban s a végrendeletet azzal a megbizással adta át neki, hogy keresse föl nejét és egyetlen leányát, aki kevéssel születése után nyomtalanul eltünt anyjával együtt a kastélyból. Alapos oka van hinni, hogy Iván hurczoltatta el s tartja őket azóta fogva valami rejtekhelyen.

Lelkére köti tehát Petőfinek, hogy kutassa föl leányát s adja át neki a végrendeletet, nehogy öcscsének, a gonoszlelkű Ivánnak kezébe jusson, aki már is bele ült a nagy vagyonba s fogva tartja bátyját, hogy végrendeletet ne csinálhasson. Csakhogy nem tudta, hogy a kastély ama szobájából,

amelyben a beteg Milovics lakott, titkos kijárat vezet a szabadba. Még sem akadályozhatta meg tehát, hogy bátyja végrendelkezzék.

A két végrendeleti tanú azonban Iván fizetett embere volt, akik azonnal tudatták vele az esetet. Erre Iván három mindenre kész oláh pribékjével nyomon követi Petőfit, hogy eltegye láb alól s hatalmába keritse a végrendeletet. Utól is érik s már halálos csapást mérnek rá: de ebben a válságos pillanatban, honnét-honnét nem, csak ott terem hirtelen Rózsa Sándor, szétveri a támadókat és megmenti a Petőfi életét.

A regény folyamán ez a támadás még több izben megismétlődik, de épp oly kevés sikerrel, mert Rózsa Sándor, vagy másvalaki mindannyiszor megmenti.

Ugy tudtuk eddig, hogy Petőfi csak kóborlási hajlamát követte, midőn 1845 április 1-én felsőmagyarországi körutjára indult. Petőfi életének legalaposabb ismerője, Ferenczi Zoltán is igy adja elő a dolgot. De Magyar János alaposan rá cáfol, mert mint látni fogjuk, Petőfit a baráti kötelesség szólitja vidékre, hogy ott barátja nejének és gyermekének nyomára akadjon. Ezen a nyomon haladva jut Eperjesre, majd Nagykárolyba, melynek közelében ábrándozik egy költői hajlamú fiatal leány Petőfiről, akit sohasem látott, csupán verseit ismerte és azokért szereti meg a költőt.

Szendrey Júlia és Térey Mari felszólitására nehány barátjuk tánczmulatságot rendez, hogy

Júliának alkalma legyen megismerkednie Petőfivel. Végre Riskó bemutatja őket egymásnak. „Júlia elfogódottan, annyi várakozás után végre találkozik azzal, akit imád, bizony nem látta, nem nézte, szép-e, csunya-e? szőke vagy barna? Csak átengedte magát a boldogságnak."

Másnap Petőfi áthajtat Riskóval Erdődre s Szendreyéknél tölti a napot s mielőtt távoznék, megvallja Júliának, hogy szereti. Nehány nap mulva megismétli a látogatást, mely alkalommal találkát adnak egymásnak az Erdőd közelében elterülő erdőben, hova Petőfi Nagykárolyból sétált át. Tekintetbe véve, hogy Nagykároly 35 kilométernyire fekszik Erdődtől s négy falu terül el köztük, ezek a többször megismételt találkák nem kis próbára tették Petőfi szerelmét. Dejszen hogyne kutyagolna 35 kilométert egy szép leány kedvéért, mikor diák és színész korában sokkal hosszabb utakat is megtett, még pedig nem is szép lányok kedvéért.

A boldog szerelmet megzavarja azonban az intrika, mely közbelép egy vetélytárs személyében. Ez a vetélytárs egy szomszéd birtokos, aki szerelmes Júliába; de Júlia kikosarazza. A megvetett szerelmes bosszut esküszik s előbb Petőfit méreggel akarja eltenni láb alól, s mikor ez nem sikerül, embereket bérel föl, akik az Erdődről távozó Petőfi kocsiját föltartoztatják, Petőfit megkötözik s egy erdei lakhoz hurczolják, ott a vetélytárs, akinek barátja, Milovics Iván is segitségére jött,

„. . . Petőfit megkötözik s egy erdei lakhoz hurczolják . . .“

rá akarják kényszeriteni a költőt, hogy levelet irjon Júliának, melyben lemond szerelméről.

A következő perczben berohant ám Ivánnak egyik embere és csak annyit kiált:

— Meneküljenek, Rózsa Sándor!

Iván és barátja gyorsan menekült s ott hagyták Petőfit összekötve.

Egyszerre felrántják az ajtót és belép Rózsa Sándor nehány emberével.

— Az Isten hozott! — szól Petőfi.

— Nagy Isten, Petőfi? — kiált Rózsa Sándor és egy pillanat alatt fel voltak vágva a kötelek s Petőfi ujra szabad volt.

— Másodszor mented meg az életemet! — szólt Petőfi és kezét nyujtotta Rózsa Sándornak.

Petőfi nem is tudta, hogy ez bizony már harmadszor történik.

— Fiuk, le a főveggel s köszönjetek, mert dicső ember áll előttetek: „Petőfi Sándor!“ — Igy mutatja be őt Rózsa.

Bár más-más, mégis közös üldöző szelleme van tehát egyrészt Júliának és Petőfinek, másrészt a Milovics nőknek. Az első két a nemtelen bosszú, az utóbbiakét a pénzvágy vezeti, hogy áldozataikat hatalmukba keritsék.

A szabadságharcz leverése után uralkodott sötét idők nagyon elősegitették a két Mefisztó üzelmeit, mert hiszen abban az időben az ily elemeket tárt karokkal fogadta a kényuralom. Mind a kettő nemcsak mint fáradhatatlan besugó,

hanem mint tényleges császári biztos szabadon garázdálkodhatott s hatalmukat főleg egyéni czéljaik elérésére forditották. Meggyötörték áldozataikat, de czéljukat még sem érhették el.

A kikosarazott kérő most már névtelen besugó levelekkel próbálja Petőfit és Júliát egymástól elhidegiteni. Petőfiben sikerült is a féltékenységet és elkeseredést fölkelteni, mely a debreczeni kalandra adott okot s csak a ref. lelkészen mult, hogy házassággal nem végződött. Sokkal könnyebb a kikosarazott Horsztennek besugásaival Szendreyt Petőfi ellen hangolnia. De hiába, mert Júlia kijelenti, hogy szülei akarata ellenére is hozzá megy Petőfihez.

Miután már az eljegyzés is megtörtént, a kikosarazott Horszten kétségbeesett lépésre határozza el magát: elteszi láb alól Petőfit. Nem is csinál titkot a dologból czimborája előtt, aki siet levélben tudatni Petőfivel a veszélyt. Petőfi másnap humoros versben örökiti meg a dolgot és kiadja egyik lapban:

Most meg arra figyelmeztet
Egy nem ismert jó barátom,
Hogy „vigyázzak s fussak innen,
Mert közel van a halálom.
Fussak innen! orgyilkos kéz
Fenyegeti éltemet!“

Ez a gyilkos kéz egyelőre csak a költő hirnevét akarja megölni. Midőn 1847 tavaszán megjelennek

„... Horsztent kötözik egy fához ...“

összes költeményei, Horszten Pestre utazik s fölbérel néhány kritikust, hogy rántsák le Petőfi költeményeit. Meg is teszik; de hiába, mert a nagy közönség lelkesedését, melylyel Petőfi költeményeit fogadták, nem voltak képesek lelohasztani.

Hogy pedig az esküvőt megakadályozza, embereket bérel föl, hogy Petőfit, mikor Erdődre megy, útközben elfogják és megkötözzék. Csakhogy midőn a fölbérelt emberek megtudják, hogy a mindnyájuk által tisztelt Petőfit kell megtámadniok, Horsztent kötözik egy fához s szépen haza mennek. Petőfi maga szabaditja meg vetélytársát kötelékeitől.

Horszten dúlt-fúlt dühében.

— No hát, ha megmenekült az oda útban, nem menekül meg, mikor majd feleségét hozza! — kiáltott fel másnap az elkeseredés hangján. — És ha magam is utána pusztulok, mégis lelövöm!

Azzal indult, hogy megtámadja a fiatal párt.

— Meg fog halni! — ismételte, mialatt az erdődi út felé tartott. — Meg fog halni!

Csakhogy Horszten az útszélen úgy elaludt, hogy Petőfi kocsijának zörgése sem ébresztette föl. „Mikor pedig végre fölébredt, Petőfi szép feleségével már Nagykárolyban járt.“

Úgy látszik, a nagy nap örömére alaposan felöntött a garatra az uradalmi kocsis, különben aligha hajtott volna Nagykároly felé nyugatnak, mikor Koltó Erdődtől keletre fekszik.

Csakhogy Horszten nem nyugodott bele sorsába, hanem felült legjobb lovára s utánuk indult. Utól

is érte őket késő este egy csárdánál, melynek közelében eltörött Petőfiék kocsijának kereke.

„Akarva, nem akarva, Petőfinek fiatal feleségével ott kellett megszállnia az útszéli csárda vendégszobájában."

Nagy merészség ily körülmények között a nagybányaiaktól, hogy a piacz sarkán levő városháza falába, mely régebben nagyvendéglő volt, ily feliratu márványtáblát illesztettek: „Itt szállt meg Petőfi Sándor és Szendrey Júlia 1847 szept. 8-dikán."

A csárdás azonban, akitől Horszten villogó szemekkel tudakozódott Petőfiék után, meglátta, hogy két pisztolyt vett le a nyeregkápáról. Rögtön gyanut fogott s azt mondta neki, hogy más fogattal folytatták útjokat. Másnap kora napköltével a megigazitott kocsin tovább utaztak, épp ellenkező irányban, mint amerre a csárdás küldte Horsztent. S csodák-csodája, még is eljutottak, még pedig baj nélkül Koltóra.

De Horszten is megtudta ám, hogy hol töltik Petőfiék a mézes heteket, s parasztnak öltözve belopózott a koltói kastély parkjába.

„Csakhamar látta, hogy Petőfi és Júlia kijönnek a kastélyból.

Elővette pisztolyait. Most egész közel értek Horsztenhez, aki fölemelte az egyik pisztolyt és Petőfi szivetáját vette czélba.

Horszten kitünő lövő volt. Petőfi élete egy hajszálon függött; de azt a hajszálat az Isten mindenható gondviselése tartotta kezében.

Horszten elsütötte pisztolyát, de a pisztoly csütörtököt mondott.

Horsztent ez annyira meglepte, hogy csak pár pillanat mulva jutott eszébe, hogy a másik csövet süsse el; de izgatottságában megint csak az első ravaszt nyomta meg.

Ezalatt Petőfi és Júlia beléptek a kastélyba és fedezve voltak Horszten elől."

Később aztán meggondolta magát. Mit érne vele? Ha meg is öli Petőfit, azzal még nem birja Júliát. Más bosszúra határozza el magát. Mindent el fog követni, annyi bajt és keserüséget gördit útjába, hogy meg legyen fosztva nyugalmától, hogy éhségnek legyen kitéve, amíg végre felesége elhagyja és az ő karjaiba fut.

Petőfiék végre Pestre utaztak.

„Petőfinek Pestre érkezése, mint a futó tűz, úgy terjedt el a városban.

Az ujságok napokig egyébről sem irtak, a fővárosiak egyébről sem beszéltek.

Mindenki ismerni, látni akarta azt az okos, szép, emelkedett lelkű asszonykát, aki ott hagyott vagyont, jólétet, kényelmet és a szegény költőnek nyujtotta kezét."

Elérkezett márczius 15-dike. Petőfi elszavalja és kinyomatja a „Talpra magyar"-t.

Petőfi ezután felszólitotta a tömeget, hogy vonuljanak Budára a helytartó tanácshoz és törültessék el a czenzurát és követeljék Stancsics Mihály szabadon bocsátását.

Mikor ezt Horszten meghallotta, előre sietett Budára s lihegve lépett be a helytartósági hivatalba, ahol a legnagyobb zavar uralkodott, nem tudták, mitevők legyenek.

— Uram, — mondá Horszten, — a város egy óriási lázongó tömeggé tömörült, beláthatatlan, hogy mi fog történni; pedig az egész tömeget csak egyetlen ember vezeti és ha az nincs köztük, úgy az egész tömeg szétmegy, mint a szelid nyáj. Fogják el ezt az embert és minden rendben van!

— Ki az?

— Petőfi, — felelte Horszten.

Egyszerre megnyilik az ajtó és kilép Zichy Ferencz gróf, a helytartósági ideiglenes elnök-helyettes.

— Ön tud egy módot arra, hogy az átsereglő polgárság szétoszoljon?

— Igen, Petőfi elfogatásával.

— És ön minden veszély nélkül el tudja fogatni?

— Igenis, méltóságos uram! — mondá Horszten.

Az ideiglenes elnökhelyettes beszólt a szomszédszobába, ahonnan három katona jött elő.

— Ez az úr veszedelmes őrült, fogják meg és tegyék további intézkedésemig őrizet alá!

Pár hét mulva kinevezte a király a felelős magyar miniszteriumot.

Petőfi éppen egy versét fejezte be. Éjjel tizenkét óra volt. Kopogtatnak. Petőfi ajtót nyit. Egy fiatal suhancz állott az ajtó előtt, aki levelet hozott.

— Levele érkezett Szörémyné ő méltóságának; de a méltóságos asszony nincs Pesten. Ennek a levélnek a tartalmát pedig mihamarább egyik miniszter urnak tudnia kell. A méltósága pedig egyszer mondta, ha ilyes valami akad, keressük fel Petőfi urat, mert az a legbecsületesebb ember, kit valaha ismert, arra minden titkot rá lehet bizni. Hát tessék itt a levél, tessék vele csinálni, amit akar.

Petőfi felbontja és elsápadva olvassa végig a levelet, mely a Jellasics árulásáról ad hirt.

Petőfi a levéllel egyenesen Batthyány miniszterelnök lakására ment s felzörgette a kapust.

— Beszélnem kell a kegyelmes úrral azonnal!

— De a kegyelmes úr már alszik!

— Fel kell ébreszteni!

— Ki az úr és mit akar?

— Petőfi vagyok és sürgős titkos jelentést kell tennem a miniszterelnök úrnak.

— Ha Petőfi jön éj idején, annak nagy oka lehet, — vélte a kapus s elment felkölteni a miniszterelnököt.

Batthyány kiugrott ágyából és magára öltve hálóköpenyét kiment a másik terembe, ahol Petőfi várakozott.

— Uram, az ön neve, — szólt a gróf, — biztositék arra, hogy nagyon fontos érdek szólit engem.

— Ugy van, gróf úr! veszélyben a haza, egy önfeláldozó minden erejéből sietve hoztam meg ezt a levelet, — mondá Petőfi és átadta a levelet.

— Gyalázat! — kiáltott fel Batthyány, miután

elolvasta a levelet. — Köszönöm, hogy nem késett ezt kezemhez juttatni, meg fogok tenni minden intézkedést, hogy ezt az országháboritót méltóan megbüntessük. Fegyverbe állitom az országot és egyben önhöz fordulok, használja fel tehetségét, ragyogó tollát támogatásunkra!

— Uram, életem, vérem, minden hazámé!

— Ön nagy férfi, — mondá Batthyány s kezet fogott Petőfivel.

Pár perczig beszélgettek még együtt s azután Petőfi távozott.

Petőfi egyik este későn ismét hirt kapott Jellasics közeledéséről és azokról az ocsmány felhivásokról, melyekkel a népet el akarta bolonditani.

Petőfi átlátta a helyzetet és a késő esti órákban ujra fölkereste Batthyányt. Elmondta neki a hireket. Batthyány megdöbbenve hallgatta.

— Gróf úr, — szólt Petőfi, — van egy tanácsom, talán sikerül. Merész dolog volna; de az egyetlen, amely segithetne még.

— Mondja el!

— A segitség az, ha a nádor ő fensége elfogadja Magyarország királyi méltóságát és fejére teszi a szent koronát. Ha igent mond, holnap az ország kikiáltja királyának és azután életünket, utolsó csepp vérünket áldozzuk hazánkért, királyunkért!

De István főherczeg elutasitó választ adott.

Batthyány lesujtva ment haza. Petőfi ott várta.

— A nemzet most már teljesen magára maradt,

— mondá fájdalmas hangon a nagy férfiú, — most már teljesen oda vagyunk vetve az ármánynak.

Elmondta, ami történt.

— Holnap felhivást szerkesztek Kossuththal, — szólt Batthyány, hogy az országot fegyverre szólítsuk; de irjon ön is egy felhivást és kiragasztatjuk az egész országban.

Petőfi még az éjjel megirta felhivását, melyet reggel kinyomattak és Kossuth felhivása mellé mindenütt kiragasztottak.

És megmozdult az egész ország; ifja, öregje sietett a harctérre. Petőfi is felcsapott katonának.

„Petőfi lángra gyújtó felhivása nagy hatással volt az egész országra, mindenki sietett a haza megmentésére karját felajánlani.

A legbátoritóbban az hatott, hogy Petőfi nemcsak szóban volt nagy, hanem ő maga is kardot kötve hadsorba állott.“

Előbb azonban elvitte Júliát az apjához Erdődre. Megörült ennek Horszten, aki még mindig égett a bosszuvágytól. Egy garázdálkodó oláh csapat élére állott s elrejtőzött embereivel abban az erdőben, ahol Júlia sétálni szokott.

De úgy kellett Júliának. Miért ment áldott állapotban egyes-egyedül a két kilométernyire fekvő erdőbe, mikor ott volt az orra előtt a várkert árnyas fasoraival.

„Horszten el akarta fogatni az oláh csapattal Júliát, hogy erőszakot tegyen rajta.“

Talán mondanom se kell, hogy ez a terve is

dugába dölt, mert a lázongó csapat közeledéséről értesitett Szendrey lóra kap embereivel s elűzi az oláhokat.

Nyomban értesiti Petőfit, hogy siessen Erdődre és vigye el feleségét, mert az oláh lázadás miatt nincs biztosságban.

Petőfi azonnal szabadságot kért és utazott feleségeért Erdődre.

„Egy napi járó földre volt Erdődtől, mikor egy oláh csapat hirtelen megtámadta. Előugrik két oláh, földre rántja Petőfit és guzsba köti kezeit.

— Ah, ez Petőfi! — kiált fel az egyik, — ez jó fogás, erre fájt az én gazdámnak a foga mindig. Hát majd átadjuk neki.

Petőfi nem védekezhetett és a két oláh egy gödör felé vonszolta, mely mögött egy nagy nehéz kő feküdt. Bele lökték Petőfit a gödörbe és a követ rá hengeritették a gödörre. Petőfi el volt zárva."

A két oláh elsietett Horsztenhez.

„Petőfi helyzete kétségbeejtő volt, kezei összekötve és egy nedves gödörben egy megemelhetetlen nehéz kő alatt. Csak épp az egyik oldalon, ahol a kő nem illett a gödör széléhez, ott volt egy kissé nagyobb nyilás, ott behatolt a világosság és a friss levegő.

Hogyan szabaduljon innen?

Hozzá fogott a karok feszitéséhez, s végre sikerült nagy kínnal kiszabaditani a kezét.

Azután kivonta kardját, melyet az oláhok szerencsére nem vettek el tőle, és megpróbálta a

gödör szélét kivájni ott, ahol amugy is volt már egy kis nyilás.

Eleinte ment a dolog. Már oly nagy volt a nyilás, hogy két karja kifért rajta; hanem aztán egyszerre mindenfelől kőrétegre talált. Ekkor elővette pisztolyát, amelyet támadói szintén nála hagytak, s a feje fölött levő kő szélére lövöldözött, mert tölténye volt elég és remélhette, hogy sikerül lassan letördelni a kő szélét annyira, hogy kibujhatik alóla.

Mialatt azonban Petőfi serényen dolgozott, szinte oly serényen közeledett Horszten is az oláhokkal.

— Ha az csakugyan Petőfi, — mondá Horszten, — akkor az uton a legelső fára felakasztjátok."

Petőfi utolsó lövése nagy repedést okozott a kövön s a lerepedt részt hamarosan le tudta törni.

Most már elég széles volt a nyilás arra, hogy kibujhasson a kő alul.

Alig emelkedett ki derékig, már csak nehány lépésnyire voltak tőle az oláhok és Horszten. A két oláh Petőfi felé rohant.

Petőfi azonban pillanat alatt talpra ugrik, kirántja kardját s hatalmas csapásokat mér az oláhokra.

Horszten megijedt, nem akarta, hogy Petőfi fölismerje, hát beszökött az erdőbe.

Petőfi egy csapással leteritette az egyik oláhot, aztán a másikra mért olyan csapást, hogy megtántorodott tőle.

„... Petőfi azonban pillanat alatt talpra ugrik ...“

Mikor az oláhokkal végzett, utána sietett az elmenekült harmadiknak, akiről látta, hogy kaputos ember. De Horszten gyorsan elmenekült.

Estére Petőfi karjai közé szorithatta kedves feleségét."

Mégis csak szerencsés ember volt az a Petőfi, hogy ennyi halálos veszedelemből ép bőrrel tudott kiszabadulni!

Szerencsésen elhelyezte Debreczenben feleségét s aztán visszatért ezredéhez.

Az ország nyugati részéről szomorú hirek érkeztek, amelyek leverő hatással voltak a hadseregre.

„Egy tiszttársa fölkereste egy este Petőfit s így szólt:

— Sándor, seregünkben is terjed a lehangoltság, pedig legközelebb tűzbe kell vinnünk a fiukat. Hát önts te lelket beléjük!"

Petőfi másnap reggelre megirta a „Csatadal"-t.

„Ez a vers mondhatatlan hatást gyakorolt a seregre, mindenütt mintha egyszerre új élet szállotta volna meg az egész országot. Gyújtó hatással volt mindenkire. Még a félholtat is fegyverre keltette és vakmerőbbé, rettenthetetlenné tette a katonákat."

E közben történt, hogy Petőfi tábornoka egy közlegénynyel igaztalanul bánt. A közlegény Petőfihez fordult panaszával.

— Ha van ember a földön, — szólt a legény, — aki szólni mer a tábornok úrnak egy szegény emberért, az csak a százados úr lehet, az ország szeretett Petőfije.

Petőfi el is ment a tábornokhoz és pártjára kelt a legénynek.

A tábornok és Petőfi összeszólalkoztak; de Petőfi nem tágitott és a legény büntetését elengette a tábornok, hanem Petőfire annál inkább haragudott. Ki is mutatta haragját pár nap mulva.

Petőfi levelet kapott Júliától, melyben értesitette, hogy közel van a lebetegedéshez. Menjen tehát mihamar hozzá.

Petőfi rögtön szabadságot kért, de a tábornok megtagadta. Petőfi nemsokáig gondolkozott, hanem azonnal útra kelt feleségéhez. Amint megérkezett Debreczenbe, a honvédelmi bizottsághoz ment és bejelentette, hogy engedély nélkül jött el ezredétől.

„Elmondta a közte és a tábornok közti esetet. Szavainak oly nyomós súlya és hatása volt, hogy elnézték ezt a hatalmas kihágást és semmi rossz következménye nem lett a dolognak.“

Ezalatt Bem sikereinek hire bejárta az országot. Petőfi is meghallotta.

Amint felesége fölkelt a gyermekágyból és Petőfi nejét és újszülött fiát ott hagyhatta, visszavágyott a csatatérre. Irt Kossuthnak. Megirta, hogy nem tér vissza többé ezredéhez, hanem tegyék át Bemhez, mert Bem oldalán akar harczolni. A dunántúli balsikerek Petőfit igen bántották, hát oda vonzódott, ahol több hősiességet látott. Kivánsága teljesült s Petőfi Szebenbe ment, ahol akkor Bem hadserge táborozott.

Petőfi megtetszett az egyszerű, igénytelen vezérnek s csakhamar úgy szerették egymást, mint apa és fiú.

Bem hadsegédjévé tette Petőfit.

Pár hónap mulva Bem jelentést akart küldeni a győzelmes csatáról Debreczenbe. Tudta, hogy Petőfiné ott van, hát Petőfivel küldte el a jelentést Debreczenbe. Petőfinek nagy örömet szerzett a megbizás, hisz egyuttal megláthatja feleségét és kis fiát.

Ugyanebben az időben indult arrafelé Horszten is, aki az osztrákok kéme volt, egy szakasz osztrák katonával, egy olasz származású tiszt vezetése alatt.

„Átmegyünk ezeken a hegyeken, — mondá Horszten útközben a tisztnek, — ott aztán lesbe állunk és elfogjuk Petőfit.

— A költőt?

— Igen.

— A magyar sereg legfényesebb tehetségét, a leglelkesitőbb erejét veszti benne, nemde? — kérdezte a tiszt.

Horszten igennel felelt.“

Erre a hadnagy kardot rántott, oda lépett Horsztenhez és foglyul ejtette.

Aztán kiment egymaga az útra. Alig néhány lépésnyire tőle jött Petőfi. A hadnagy gyorsan kirántotta fehér zsebkendőjét és lobogtatni kezdte. Petőfi visszarántotta lovát és megállott.

— Százados úr, ön Petőfi Sándor?

— Igen, az vagyok.

— Százados úr, itt a keskeny eldugott hegyszoros mögött egy szakasz ellenség áll, melynek

én vagyok parancsnoka. Azért vagyunk itt, hogy önt elfogjuk. Egy földije táborunkba jött és fölfedezte, hogy ön ez uton fog Debreczenbe menni. De én egy magát magyarnak valló embertől oly galádságnak tartottam Petőfi elárulását, hogy a határozott parancs ellenére cselekszem, a szakaszt bent hagytam a hegynyilásban és az ön elhaladását nem látom meg; de óvakodás czéljából közöltem ezt önnel!

Erre katonásan tisztelgett és intett Petőfinek, hogy tovább mehet."

Petőfi tehát újra kimenekült a csapdából. Csakhogy Petőfi a harcztéren is minduntalan halálos veszedelemben forgott.

„Petőfi visszatérése után még vakmerőbb harczos lett. Ahol a legrémesebben zúgtak a golyók, Petőfi ott járt.

Egy nap Petőfit egy szakasz élén az ellenség annyira megszoritotta, hogy 40 emberből csak Petőfi és nyolcz közlegény maradt meg.

Bem végre is megsokalta a dolgot s hivatta a költőt.

— Petőfi, önnek ezennel megtiltom, hogy a harcz tüzében részt vegyen. Megtiltom önnek, hogy oly vakmerőn rohanjon a halál torkába. Ha legderekabb honvédem elesik, kerül ebből az országból helyette még derekabb; de ha az én kedves Petőfim találna elesni, senki sem pótolhatná a világon!

A következő napon Bem rendeletére a tábori

sajtón Petőfi négy versét nyomták ki és ezer meg ezer példányban osztották szét a legénység közt."

És erről a fontos körülményről sem Petőfi életirói, sem bibliografusaink mindez ideig mit sem tudtak!

Horszten azután se hagyott fel a Petőfi üldözésével. „Irt Bécsbe, hogy ő kész Petőfi kézrekeritésére vállalkozni.

A tábornokhoz lejött Bécsből a leirat, hogy csináltassa meg Petőfi személyleirását és bizza meg Horsztent a kézrekeritésével.

Másnapra ki volt nyomtatva a személyleirás s Horszten embereket gyűjtött és küldött szét Petőfi kézrekeritésére."

Rá is talál Szászsebesnél.

„Petőfi egy oldalvéddel keletről kerül a város felé. Ezt látta meg Horszten. Összeszedett oláhokat és felbőszitve őket, sikerült fedett helyen Petőfi és a főcsapat közé szorulni és Petőfit attól elvágni s egyszerre oldalt támadott rá.

Petőfi először hős támadást intéz ellenük; de látja, hogy oly túlnyomó erővel vannak, hogy embereit mind elveszitené. Egy közeli fedezéket pillant meg és oda rajonkint hátra küldi embereit és onnan tüzeltet.

Három támadást intéznek. Petőfi visszaveri.

Egyszerre látja, hogy a város már teljesen a magyarok kezében van. Ekkor élénk tüzelést kezd az ellenségre és csapatja élén maga rohanva elől, oly hevesen támad az oláhokra, hogy keresztül vágja magát s aztán megfordul és hátulról támad.

Pár percz mulva az oláhok futottak hanyatthomlok.“

De Petőfinek nem ez volt az egyetlen hőstette. Bem Szászsebesről Szászvárosba vonul vissza. Szászvárostól Déva alig van három órajárásnyira, ahol Kemény dandárja vár. Ha fölkereshetné!

„De ki vállalkozik arra, hogy most éjjel az oláh táboron keresztül Dévaig menjen? És előlép Petőfi Sándor ezredes.

— Én, — mondja szilárd elhatározással. — Azonnal indulok s bárhol van Kemény, okvetlenül fel fogom keresni.

Ezzel nyomban lóra ült és két Kossuth-huszár kiséretében neki vág a sötét éjszakának.

Hajnal felé már vissza is jön. Paripájáról csak úgy szakad a tajték; maga is olyan fáradt, hogy alig bir a nyeregből leszállani. De barna nemes arczán az öröm napfénye ragyog. Jó hireket hoz. Kemény dandárjának az első csapatai a közelben: Piskin állanak; a magyarországi segélyhad egy része Déván táboroz, a zöm pedig reggel okvetlenül megérkezik.“

Csakhogy az ellen Szászvárosra tör, még mielőtt Kemény dandárja megérkezett volna. Bem hátrálni kénytelen. „Mint mindig, most is ő a legutolsó a visszavonulásban. Rendületlenül áll kedves ágyui mellett. Pedig az ellenség már-már körülzárja. Egy gránátos őrmester egészen közelébe férkőzik s egyik ágyunkra rá teszi a kezét.

— Nyomorult! Te az én ágyuimat akarod?

Vissza! — dörgi Bem haragosan s lovagkorbácsával olyat vág a gránátos arczára, hogy az visszatántorodik. Erre egy közvitéz vállhoz kapja fegyverét és Bemre céloz. A fegyver eldördül s a golyó a vezér jobb kezének közép újját zúzza össze.

Ebben a pillanatban tör elő Petőfi egy honvéd csapat élén s a veszélyben forgó tábornokot az ágyukkal együtt rövid küzdelem után szerencsésen megmenti."

E hőstett után néhány nap mulva Petőfi ujabb babért aratott hősiességével. Bem tábornok ugyanis reá bizta a piski hid védelmét, melyet Bem Erdély kulcsának nevezett.

„A 11-dik honvéd zászlóalj szuronyt szegez és rohan előre; de amint a hídfeljáróhoz ér, csodálkozva veszi észre, hogy a Bianchi gyalogosok kezében a megadás jeléül fehér zsebkendő lobog.

Pillanatnyi szünet áll be, mialatt Petőfi a hidra lovagol. Erre az ellenséges csapat eldobja a fehér zsebkendőt s a gyanutlan Petőfire támad s el akarják fogni. A mieink persze nem engedik, mire rettentő tusa támad. Ember ember ellen küzd szuronynyal, puskaagygyal, kézzel, ki hogy birja.

Petőfi mint egy gyermekeit védő oroszlán hadakozott, csak úgy osztogatta jobbra-balra a halált. A császáriak visszavonultak, Bem gyalogsága hegyen-völgyön keresztül utána iramodott. Miután azonban egy árokban vadászok voltak elbujva, az előnyomulásnál élénk tüzelés fogadta őket. A bihari

lovasságot oly zavarba hozta ez a néhány ágyulövés, hogy visszanyargaltak a hidon.

A megnyert csata ujra elveszett. Sem kérés, sem fenyegetés, sem személyes közbelépés nem volt képes megállitani a futamodókat. Ekkor mondta Bem ez emlékezetes szavakat:

— Vagy visszaveszem a hidat, vagy meghalok!

Petőfi kérte a tábornokot, hagyja békével a futókat. Petőfi ugyanis előre készülvén ez esetre, a Szemeria és Dédács közt fekvő halmokat jelölte ki gyülhelyül, honnan az egész útnak és síkságnak ura volt a sereg. Ott állott két székely csapat, szép sorban a dombsor alatt, ezekkel Petőfi elfogatta a rendetlenül futó gyalogságot és a huszárokból az egész dombsor hosszában kordont huzatott.

E rendszabály alkalmazása által félóránál rövidebb idő alatt újra megalakultak a zászlóaljak és nemsokára helyre lőn állitva a csatarend."

Igy adta Petőfi hadvezéri képességének is fényes bizonyitékát.

Ez időtájt Horszten beállit az osztrák vezérhez egy bécsi udvari pecsétes levéllel, melyet ő maga hamisitott, s melynek alapján egy hadosztályt biznak rá. Mindjárt azt tanácsolja a vezérnek, hogy üldözni kell Bemet s meg is indul a sereg Medgyes ellen. Horszten megy legelől. Medgyes közelében üt tábort s másnap támadni kezd.

„A magyar sereg a Nagyküküllő jobb partján helyezkedik el. A folyó túlsó partján egy csárda

gubbaszkodik: nagy, erős épület, bástyaszerű vastag fallal keritve. Horszten itt foglalt állást.

Tiz óra tájt Bem magához inti Petőfit.

— Ott van az a korcsma épület. Vegyen magához két zászlóaljat s minden áron foglalja el!

A két zászlóalj, mint a szélvész, úgy robog, átsiet a Küküllő hidján s egyenesen a csárda ellen nyomul.

Rémséges küzdelem fejlődik, az egyik zászlóalj kartács- és golyózápor közt érkezik a korcsmához, aztán szuronyt szegez s egy félóráig tartó makacs harcz után kiveri az ellenséget az épületből.

De a győzelem sok derék vitézünk életébe került, az egyik zászlóaljunk nem kevesebb, mint háromszáz emberét vesztette; több tisztje pedig, köztük Petőfi is megsebesült."

No lám, erről se tudott a világ eddigelé semmit! De még Bemnek jelentéséről sem, melyet Debreczenbe küldött Kossuthhoz. A jelentés a következő szavakkal emlékezik meg Petőfiről: „Az ellenség visszaveretésénél különösen Petőfi tüntette ki magát."

Bem megbizta Petőfit, akit hősiességeért őrnagygyá léptetett elő, hogy vigye el a hadi jelentést Debreczenbe. Itt történt összeszólalkozása Klapkával, mely katonai rangjáról való lemondását vonta maga után. De Bem kivánságára később újra elfoglalja helyét az ősz vezér oldalán.

„A muszka betörés után fölkérik Petőfit, hogy

fogalmazzon egy imát, melyet az ország minden templomában imádkozzanak. Petőfi félrevonult és áhitatos csendben megirta az alábbi népimádságot, mely oly szép, hogy minden magyar embernek illik ismernie:

Isten, népek hatalmas Istene!

Hozzád emeltük szavunkat, midőn a zsarnokság először küldé be országunk földére pusztitó seregeit, hogy feldulván a jogot és a szabadságot, kiirtsanak közülünk minden jót, minden isteni igazat és szentet. És te bennünket meghallgattál, adván ifjaink és férfiaink karjába s keblébe lelkesedést és erőt, míglen megverték és kiűzték hazánkból a zsarnokság pusztitó hadait.

Most újra szined elé járulunk, igazságnak nagy Istene s gyermeki bizalommal kérjük le népünkre, országunkra mindenható segélyedet. Megujulni készülnek rajtunk a kisértet keserű órái. Alig volt a föld népe szabadulófélben, alig űzte ki hatalmad által támogatott seregünk az ország határai felé zsarnokunkat, már újabb ellenség: a muszka fenyeget bennünket.

Vad ellenség készül megrohanni bennünket s hozni az ember számára, kit szabaddá teremtettél, rablánczokat s hozni újra szolgaságot, a réginél százszorta elviselhetetlenebbet. Isten, szabadság erős Istene, legyen áldásod szabadságért villogó fegyvereink felett!

Vad ellenség készül megrohanni bennünket, melynek gonosz törekvése nemcsak itthon tenni

bennünket boldogtalanokká, elszakitani szivein-ket oltárainkról, megfertőzni nőinket, megszep-lősiteni leányainkat, leölni tisztes öregeinket, fel-mészárolni szeretett kisdedeinket, elrabolni min-den vagyonunkat, hanem czélja e vad ellenségnek, rablánczra fűzve magával ragadni e hon népéből minél többet, hogy elvigye magával a rabság legkínosabbikába, hol nyögéseire hasogató kor-bácsütések, panaszaira rablánczainak súlyosbitása a felelet.

Isten, ki a jóságnak és igazságnak Istene vagy, hallgasd meg könyörgésünket! Mentsd meg hazánkat e vad ellenségtől, áldd meg, mint eddig megáldád fegyvereinket győzelemmel, hogy így messze űzve őket hazánk határaitól, a szelid béke boldogitó keblén áldjuk és magasztaljuk szent nevedet.

Hallgasd meg, atyánk, Mindenható Istenünk! Magyarok Istene! Amen!"

Lám, lám, ha Petőfi nem a versirásra adja fejét, kitünő prédikátor válhatott volna belőle!

No de ha lelkész nem, hát kitünő hadvezér lett a kicsapott szinész poétából s ez is valami! Hogy milyen hidegvérű katona volt, mutatja a következő eset.

Lüders abban a kecsegtető reményben, hogy a székely önvédelmi harcznak vége, Nagyszeben felé indul. Előcsapatai már Sárkány vidékén szá-guldoznak, mikor hallja, hogy az egész Háromszék újolag fegyverben áll s a menekült székelység Petőfi Sándor vezetése alatt Brassó felé közeledik.

Lüders, nehogy hátban fenyegettessék, visszafordul s egy tábornokát az előnyomuló székelység föltartóztatására küldi.

A székely sereg kissé hátrább megy, ahol kedvezőbb a csatatér. Itt aztán harczi rendbe készül. A középhad élére maga Petőfi Sándor áll. A tüzérség parancsnoka Gábor Áron.

Az ellenség előbb lovas-rohamot intéz balszárnyunk ellen, majd gyalogosaival tör elő. De nem tágit a székely. Gábor Áron a legöldöklőbb golyózápor között halálmegvető nyugalommal száguld az egyik ütegtől a másikhoz. Biztat, dicsér, korhol."

Egyszerre csak egy ágyugolyó mellben találja s lefordul a nyeregből. Csakhamar a düh visszhangja zúg végig a hadsorokon:

— Elesett Gábor Áron! Bosszuljuk meg!

S haragtól lihegve, szikrázó szemekkel tör elő a székelység s űzi az oroszokat egészen Kőrösig, át az Olt hidján, ki a Székelyföldről.

A győztes székelysereg visszafordul s még aznap Eresztevénybe húzódik. Magával viszi kedves halottját is, hogy ott az árnyas sirkertben helyezze örök nyugovóra.

Másnap délelőtt volt a temetés. Ott állanak bajtársai a nyitott sír körül, a tábori lelkész épp a beszenteléshez fog, midőn a közeli dombháton az oroszok czirkáló csapata bukkan elő. Az orosz parancsnok abban a hiszemben, hogy a magyar sereg ellene nyomul, sietve fölállitja ágyuit és a gyászolók közé lövet.

— Állj! vigyázz! — csendül meg Petőfi parancsszava. — A tüzérség előre! Munkához! Mi pedig nem mozdulunk innen, bármi történjék is, mig a temetésnek nincs vége.“

Petőfi ezután Sepsi-Szent-Györgyig nyomul előre s rendbe szedi seregét, hogy illőképen fogadhassa az oroszokat. De a túlerős ellenség elől kénytelen meghátrálni.

Hogy mindazáltal mennyire bizott Bem a Petőfi hadvezéri tehetségében, mutatja, hogy midőn ő maga Moldvába tört, Petőfinek, a fiatal őrnagynak adta át a sereg vezényletét. Sőt ami legérdekesebb a dologban, a Bem hadtestében levő ezredesek és alezredesek közül senkinek se jut eszébe ezért a súlyos és megalázó mellőzésért neheztelni.

A szerencsétlen segesvári ütközet végét szakitja — habár csak egyelőre — hadvezéri pályájának.

„A vesztett csata után Petőfi is menekülni igyekszik. Ámde négy kozák, aki észrevette őt, megszoritja lovát és utána iramodik. Petőfi meglátja őket.

— Ne lásson a kozák magyart futni, — mondja magában, megáll s szembefordul velük.

Petőfi neki vág bátran az elsőnek, de a mögötte jövő felfogja a csapást. Ellenben a kozák kardja lesujt Petőfi fejére. Még csak meg se szédül. A következő pillanatban Petőfi egy második csapással ketté hasitja a kozák fejét. A kozák felordit! De a következő pillanatban a másik kozák megbosszulja társát és teljes erejével oldalról döfi beléje dzsidáját. Petőfi elesett.“

„. . . Petőfi neki vág bátran az elsőnek . . .“

Amint a kozákok elvágtattak, a közeli bokrok mögül oda rohant Petőfihez egy székely legény s kimosta sebeit, miközben örömmel vette észre, hogy még él.

Fölvette hatalmas karjaira és futva vitte az erdőbe atyjához, aki erdész volt. Itt levetkőztette és ágyba fektette Petőfit, aztán magára öltötte Petőfi ruháit s visszatért a csatatérre, hogy bosszut álljon Petőfiért.

Ezalatt Petőfi megtámadói visszafordultak az után, hogy a csapathoz csatlakozzanak. Közel ahhoz a helyhez, ahol az imént leszúrták Petőfit, meglátják az ő ruhájába bujt székely legényt. Rajta ütöttek és percz alatt leszúrták őt is.

Voltak, akik látták, mikor Petőfire támadtak a kozákok s levágták. Voltak mások, akik másnap ott látták a székely fiut Petőfi ruhájában heverni. Volt, aki látta, mikor a muszkák a fehértemplomi mezőn a közös sirba dobták a hullákat, s látta, hogy a Petőfi ruhájában levő székelyt is beledobták. Igy keletkezett a hir, hogy Petőfi elesett és eltemették a közös sirba.

Ezalatt az erdő sürüjében gondosan ápolta az erdész a nagy költőt, aki lassankint fölépült, csakhogy elvesztette emlékezőtehetségét s igy nem tudta megmondani ápolójának, hogy kicsoda.

Egy vadászkaland azonban visszaadta emlékezőtehetségét. Petőfi ugyanis rá lőtt egy medvére, de csak könnyű sebet ejtett rajta. A medve két

lábra áll s hatalmas talpával lecsap a Petőfi fejére, ugyanoda, ahol a kozákoktól kapta a végzetes csapást. Elájult, de mire eszméletre tért, emlékező tehetsége is visszatért.

Ekkor megtudja a szabadságharcz szomorú katasztrófáját, a világosi fegyverletételt, az aradi vértanuk sorsát. De megtudta azt is, hogy Mihovicsné és leánya ott vannak a közelben s bármennyire szeretné viszontlátni Júliát és kis fiát, előbb baráti kötelességének akar eleget tenni. Elindul gyalog az erdőn keresztül Kolozsvár felé, hogy elhozza az elrejtett végrendeletet s átadja barátja örökösének.

Azonban útközben egy katonai őrjárattal találkozik, mely elfogja, s megkötözve magával hurczolja, végül pedig eladja egy rabszolgakereskedőnek, aki tengerre akarta négy társával együtt vinni; de útközben lefegyverezték őreiket s Petőfi is kiszabadult a rabságból. Ámde a küzdelemben nehéz sebet kapott s eszméletlenül esett össze.

Midőn magához tért, orosz földön, egy lakatlan rengeteg közepén, kis kunyhóban találta magát. Ápolója az oroszok által leigázott egyik tatár törzsnek főnöke volt, akinek legfőbb vágya, hogy felszabaditsa hazáját az orosz járom alól. E végből álruhában Magyarországra jött, hátha megnyerhetné az oroszok rémét, Bemet, hogy a tatárok élére álljon s felszabaditsa őket az orosz járom alól.

Midőn Petőfi fölépült s megtudta a tatár törzs-

főnöktől, hogy Zoltán fia meghalt, Júlia pedig férjhez ment, könnyen engedett a tatár főnök felhivásának, hogy vele menjen Krimiába. Ha azután elérkezik az alkalmas pillanat, megvalósitják tervüket. Lángba fog borulni egész Európa. A török háborut kezd az oroszszal, az olasz és a német megtámadja az osztrákot, akkor Magyarország is fölkelhet és lesujthatja Ausztriát. Az orosz nem mehet többé segitségére, mert egyik oldalon a török, másik oldalon a tatár fog reá támadni.

„Petőfi lelke e szavakra újra föléledt, szemei ragyogtak, látta, hogyan lesz hazája újra szabad.

— Tied vagyok, — szólt Petőfi, — vállalkozom a nagy feladatra, szolgálom terveidet, hogy szolgáljak hazámnak.

Búcsut vett Zenor Dalmától, a tatár főnöktől s Oroszországba ment. Moszkvában egymásután érte el azt, amit neki Zenor Dalma előre kijelölt. Orosz tiszt lett Petroff név alatt. Elvégezte a tatár főnök minden titkos megbizását és Zlobin tábornokot, a kinek segédtisztje volt, elkisérte Krimiába. Azt a megbizást kapták az orosz kormánytól, hogy addig üljön a kiküldött katonaság a Zenor Dalma nyakán, amig meg nem fizeti adóhátralékát az orosz kincstárnak. Le is foglalták néhány száz lovát s elárverezték a közeli városban, csakhogy olyan keveset kaptak értük, hogy mind fölment a csapat élelmezésére. Igy aztán üres kézzel tértek haza. Otthon természetesen nem voltak megelégedve a tábornok eredménytelen útjával, fegyelmi vizsgálatot

inditottak ellene, amely azzal végződött, hogy degradálták a tábornokot s Petőfit nevezték ki helyébe.

„Most aztán Petőfi szerencséje meg volt alapitva. Fölhivták Szentpétervárra, s miután ott több hónapot töltött, mint gróf került vissza.“

Sőt az orosz czár szép mezei jószágot is ajándékozott neki.

S mindezt úgy hálálta meg Petőfi, hogy midőn nagyobb pénzszállitmány érkezett Moszkvából, álarcz alatt rablókalandba bocsátkozik, hogy az orosz pénzküldeményt Zenor Dalmának kezére játsza, majd pedig a tatár főnök várát ostromló orosz hadsereget árulásával megsemmisiti.

Ez bizony sehogy sem fér össze a Petőfi egyenes, hajthatatlan, szilárd jellemével, mely megalkuvást nem ismer s a körülményekkel számolni nem tud.

„Petőfi most érezte, hogy itt az ideje, hogy letegye Petroff szerepét és visszatérjen hazájába, vagy a többi nemzetekhez menjen és a többi államfőket Ausztriára zuditsa s azután itthon fölkelhessen a magyar újra.

Oh, mily bámulás lesz országszerte, ha haza jön és az, akiről azt hiszik, hogy meghalt, újra megismertetve magát, fölemeli hatalmas szavát.“

Zenor Dalma tartóztatja s megkinálja a fölkelő tatár sereg vezérletével; de Petőfi nem fogadja el.

„Amire vállalkoztam, azt végrehajtottam. Az orosz földön ma háború gyúl ki és én megismertettem az oroszszal a ti létezésteket, a ti erőtöket. Most vagy elfogadják segitségteket és függetlenekké,

szabadokká tesznek érte, vagy lenéznek benneteket s akkor az ellenséget segititek és azok hős szolgálatotokért biztositani fogják nektek földeteket. Nekem több feladatom itt nincs. Most már az orosznak magának van baja, nem jöhet az osztrákot segiteni, hát megyek és rá uszitom az osztrákra az olaszt, a poroszt, a francziát, s mikor azok ellen kell harczolnia az osztráknak, felrázom a rabságba esett magyart, feltámad hazám és összezúzza az osztrákot. Ujra szabad és független lesz a magyar!

Búcsut vesz a tatároktól és útra kel Magyarország felé. Útközben találkozik a franczia császár követével, aki éppen hozzá indult.

— Tudjuk, hogy Zenor Dalma mily hatalmas ember, — adja elő a követ, — de az ő fölkelését egy másikkal akarnók megtoldani. Uszitsd fel a cserkesz fejedelmet, aki szintén ellensége az orosznak, törjenek azok reá s mihelyt azok az egész vonalon támadnak, az egyesült európai hadsergek végső csapást mérnek az oroszra. De mi oda hiába megyünk, a mi szavunknak nem hisznek. Zenor Dalma azt mondta, hogy nyerjelek meg téged, a te nevedet ott úgy ismerik, mint az övét. Nos, kész volnál-e reá?

„Petőfi agyában nagy eszme villant meg.

— Megteszem kivánságodat; de ellenszolgálatul, mihelyt az oroszokkal végeztetek, meg fogjátok támadni Ausztriát. Akkor fel fog kelni a magyar és könnyű lesz dolgotok az osztrákkal, oroszszal egyaránt.

A követtel Petőfi megkötötte az alkut: a cserkeszekért cserébe a császár megtámadja Ausztriát. Ezt irásba is vették."

A cserkeszek fejedelme szivesen fogadta s azonnal megbizta, hogy a melléje rendelt ötszáz cserkeszszel támadja meg az oroszokat, ő a főssereggel nem sokára követni fogja. De az oroszok körülzárták a maroknyi serget. A cserkeszek vitézül harczoltak, hogy a túlnyomó ellenség közül kivágják magukat, Petőfi, aki alól kilőtték a lovat, esésközben kőhöz ütötte fejét, miközben elalélt. Elfogták s megkötözve börtönbe vetették. Másnap haditörvényszék elé állitották.

„— Te vagy az a Petroff, — kérdezte a törvényszék elnöke, — aki hadseregünkben szolgált, bele vitt bennünket a krimiai háboruba, azután Zenor Dalma pártjára állott?"

Petőfi nem tagadja. A törvényszék el is itéli hamarosan háromezer kancsukaütés elszenvedésére.

Már éppen ki akarják vezetni Petőfit, hogy végrehajtsák rajta a büntetést, midőn hirül hozzák, hogy a cserkesz fejedelem megsemmisitette az orosz hadsereg zömét s kétezer fogolylyal, akik közt két generális van, visszatért a hegyek közé. Innen üzent a muszka hadvezérnek, hogy ha Petőfinek egy hajaszála meggörbül, az ellene elkövetett sérelmet kétszeresen torolja meg a muszka generálisokon.

Rögtön megalkudtak hát az ellenséggel, hogy foglyaikat kicserélik.

Petőfi megesküszik, hogy nem fog többé fegyvert az oroszok ellen . . .

Petőfivel szemben, aki erről persze mit sem tudott, a nagylelkű szerepét játszották s kijelentették, hogy szabadon bocsátják őt fogoly társaival, ha megesküszik, hogy nem fog többé fegyvert az oroszok ellen. Petőfi megesküdött.

Minthogy fegyverrel nem harczolhatott az oroszok ellen, fegyver nélkül, csupán egy szál vesszővel kezében vezette a rá bizott cserkesz-ezredet az oroszok ellen, akiket vissza is vert.

S a fegyvertelen vezér gúnyosan kiált a futó muszka generális után.

— Futsz előlem! vesszővel vertelek meg. Nincs fegyver a kezemben.

Meghallja s visszafordul a muszka vezér, akinek markolatban ketté törött a kardja, egyiköknek sem volt fegyvere.

„Két fenevad nem rohan olyan dühvel, mint a két vezér, összeölelkeznek izmos karjaikkal, egyik arcz a másikon fekszik, egyik sziv érezheti a másik dobogását.

Ott dulakodnak a vértől sikamlós földön, midőn egyszerre irtózatos csattanás rázza meg az eget és földet. Egy lőporos szekér felrobbant.

Az ördögi erő mint pelyhet kapta föl a két tusakodót s úgy összeölelkezve hajitotta fel a levegőbe több ölnyi magasba, még ott is összeszoritva tartották egymást, megfordultak kétszer-háromszor, s midőn visszaestek is, úgy hullottak a földre összeölelkezve.“

Mikor Petőfi felnyitotta szemeit, egy sátorban feküdt puha medvebőr ágyon.

„Tagjait úgy érezte, mintha össze volnának törve, mellén mintha a halál ülne. Belépett hozzá a fejedelem, megnézni, hogy van?

— Minő zaj ez odakünn? — kérdé.

— A győzelem ünnepe, — válaszolt a fejedelem.

— A győzelem! — kiáltott fel Petőfi s felugrott helyéről. Semmi része sem fájt, semmi baja sem volt többé, a halál messze elrepült tőle.

— Mi győztünk!

Petőfi egészen meggyógyult lelke örömében.“

Nehány nap mulva a fejedelem elé lépett.

„— Fejedelem, betöltöttem tisztemet, harczba szólitottam ellenetek az oroszokat; több hadat, mint a mennyi itt csatáz, nem küldhetnek, ezt pedig végkép leverhetitek. Én távozom.

Hiába volt minden marasztalás. Lóra kapott és indult czéljai után. Ő teljesitette a franczia császár kivánságát, most teljesitse az is az övét. Ő lekötötte az oroszt, az európai sergek játszva küzdhetnek ellene; de most a franczia császár támadja, vagy támadhassa meg Ausztriát. A magyar szabadságot vissza kell vívni.“

Petőfihez csatlakozik Zenor Dalma leánya, Iléna, aki szerelmes Petőfibe s fiúruhában mint apródja követi.

Először Olaszországba ment, melynek felsőrésze akkor osztrák tartomány volt.

„Titkon, anélkül, hogy tudták volna, ki ő, csodával határos dolgot müvelt. Mindenfelé meg tudta értetni a vezető emberekkel, hogy most van itt a legjobb alkalom az osztrák uraságot lerázni. És amerre járt, mint a hangyaboly megmozdult minden."

Olaszországból átment Francziaországba és felkereste a császárt. Mikor szemtől-szembe állott vele, elővette azt az egyezséget, melyet a követtel kötött, mielőtt a cserkeszekhez indult.

— Felség, — szólt Petőfi, — Oroszország déli része lángokban áll, teljesitsd igéretedet!

A császár hosszasan tárgyalt Petőfivel, értesült az összes orosz dolgokról és a kihallgatás végén így szólt:

— Ön a leghatalmasabb férfiak egyike, kiket a történelem felmutathat. Igérem önnek, hogy minden erőmből Ausztria összetörésén fogok dolgozni.

Petőfi a franczia császártól a porosz nagy államférfiakat kereste fel és azokkal is megtudta értetni, hogy most van itt az alkalom arra, hogy Ausztriát összetörjék. Mert hisz a porosznak is útjában volt az osztrák. Petőfi útja nagy sikerrel járt. Teljesen meg tudta őrizni titkát, nem tudták meg sehol, hogy ő Petőfi és nemsokára háromfelől fordult a vész Ausztriára. Olaszország lángba borult, a franczia hadak előnyomultak, Ausztriát a végveszedelem fenyegette."

Most aztán sietett vissza hazájába Petőfi,

hogy letegye inkognitóját és kibontsa a harcz zászlaját.

Útközben elhatározta, hogy addig semmihez sem fog, míg elhunyt barátja megbizásának eleget nem tett. A végrendeletet Erdélyben egy erdei kápolna mellett, nem messze Segesvártól ásta el egy vas szelenczébe zárva. Időközben értesült egy volt honvédtól, hogy Petőfit látták elesni a segesvári csatában s ugyanott van eltemetve a honvédekkel közös sírban.

A köpenyege bélésébe varrt karddal kiásta a vas szelenczét s a végrendeletet átadta Ilénának, hogy kézbesitse Milovicsnénak. Később Júliához is elküldte, hogy megbizonyosodjék Zoltán fia haláláról. Éppen akkor ér oda, midőn Júlia meghal. Ajkai halála perczében is Petőfi nevét suttogták.

Mielőtt Iléna visszaindult volna Petőfihez a lesujtó hirrel, hallotta ujságolni az utczán, hogy Deák Ferencz megcsinálta a kiegyezést s hogy a fiatal osztrák császár Pestre készül, hogy megkoronáztassa magát és esküt tegyen a magyar alkotmányra.

Iléna megvitte Petőfinek mind a két hírt. Petőfi levette kalapját és az égre tekintve szólt:

— Oh, légy áldott, magyarok Istene, te tudod, mit tész . . . Oh, boldog vagyok, hogy szabadnak tudhatom hazámat!

Aztán a segesvári csatatérre mentek, ott Petőfi megkereste a honvédek közös sírját és mellette sírt ásott kardjával, aztán igy szólt:

„Iléna sirba tette és elföldelte.“

— Isten! Nincs mit keresnem a földön. Enyéim fent vannak mennyedben, hazám szabad, nincs érte mit tennem. Lelkemben mély gyász van, nekem csak egy gyógyulásom lehet: az örök nyugalom. Engedj bajtársaimmal egy síkon, hazám édes földjében nyugodnom és bocsásd lelkemet magad elé, hogy meglássam ott Júliámat és fiamat!

E szavak után szivébe döfte kardját. Iléna sírba tette és elföldelte. Aztán bevette a mérget, melyet gyürüjének köve alatt hordott, s ő is elköltözött az imádott férfiu után.

Petőfi életének regényes leirásával párhuzamosan egy másik családnak hajmeresztő kalandokban nem kevésbbé bővelkedő történetét meséli el a szerző. A kettő között a Milovics-féle végrendelet az egyetlen kapocs, melyet Petőfi át akar adni annak, akit jogosan megillet; de a szerzőnek van rá gondja, hogy ezt csak évtizedek mulva tehesse. Ily módon alkalma van a legképtelenebb kalandok hosszú lánczolatának elmesélésére, melyeken keresztül a főszereplők — jobban mondva: áldozatok — Milovicsné, a leánya, a gonosz Iván és Petőfi, — akikhez később még a két nő vőlegénye és Petőfi felesége csatlakozik, — egymást nyomon kergetik; de persze el nem érik, csak mikor a szerző már végképen kimerül a leghihetetlenebb kalandok leirásában. Egy izben például Petőfi maga utasitja útba Milovicsnét, nem is sejtvén, hogy barátjának özvegyével beszél, akit már oly régóta keres. Elválnak tehát egymástól anélkül, hogy

egymásra találnának s tovább keresik egymást. Később Debreczenben véletlenül meghallja, hogy egy odavaló gazda ismeri Milovicsnét s tudja, merre jár. Petőfi hozzá siet; de mikor oda érkezik, arról értesül, hogy a keresett gazdától se tudhat meg semmit, mert pár perczczel azelőtt némitotta el örökre a lapos guta. Az ország szélén végre utóléri s belép a költő abba a házba, ahol Milovicsné lakik. Ez azonban abban a hitben, hogy Iván van nyomában, kocsiba ül és elhajtat, Petőfi utána. De végre is bele un ebbe az őrült hajszába és Erdőd felé forditja szekere rudját. Volt házigazdája azonban rá talál az asszonyra, aki aztán magához hivja a költőt. Petőfi a kijelölt faluba utazik, de ott Milovicsnénak hült helyét találja: görög leánykereskedők elrabolták és Törökországba hurczolták. Itt megveszi egy basa és Kisázsiába viszi háremébe, honnan a basa halála után másik basa háremébe kerül. Végül sikerül megszöknie, még pedig érintetlenül s haza kerül. Útközben természetesen hajmeresztő kalandokon megy keresztül; de aztán megismerkedik egy lengyel nemessel, aki védelmezője, majd vőlegénye lesz.

Most már együtt keresik Erzsikét, akit hat éves korában, midőn Iván elől elrejtőzve, Dalmácziában lakott anyjával, olasz csepűrágók elraboltak. De Páduában megszökött tőlük s haza jött. Útközben egy magyar család vette magához, akik Oroszországba vitték. Innen is haza kerül éppen a szabadságharcz idején s beáll markotányosnénak

s menyasszonya lesz egy honvédezredesnek. A szabadságharcz alatt Iván nem egyszer hatalmába keriti pribékjei segitségével hol az anyát, hol a leányt s kastélya pinczéjébe zárja őket; de mindannyiszor sikerül vagy a földalatti titkos folyosón át, vagy mások segitségével megszökniök.

A szabadságharcz után a spiczli Iván besugására mindketten az Ujépületbe kerülnek, miután Erzsike vonakodott nőül menni nagybátyjához, aki ilyen módon akarta biztositani magát, hogy a nagy vagyon továbbra is birtokában maradjon.

A leányt végül kiszabaditja vőlegénye, aki Oroszországban nevelkedett s ott befolyásos emberekkel állott összeköttetésben. Ezek egyike bemutatja a czárnak, aki hajlandó kegyelmet kérni az osztrák császártól Erzsike számára, ha viszontszivességet tesz neki s egy fontos utasitásokat tartalmazó levelet elvisz a fölkelő tatár táboron keresztül az ország túlsó végében, Irkuczkban székelő nagyherczegnek.

A muszka czár levele hamarosan megnyitja Erzsike börtönének ajtaját.

Miután időközben Petőfi is eljuttatta rendeltetése helyére a végrendeletet, melynek kihirdetése után Iván öngyilkossá lett, semmi akadály sincsen többé, hogy megüljék a kettős lakodalmat s bevonuljanak ősi kastélyukba.

Megengedem, sokan azon a véleményen lesznek, hogy aligha érdemelte meg ez a férczmű, — melynek irodalmi becséről még a szerző merész

fantáziája sem álmodozhatott, — hogy ily hosszasan foglalkozzam vele. De bármily bárgyuságnak mondja is a komoly kritika, az irodalomtörténész szemében még sem lehet teljesen érdektelen, mert hiszen a maga gyarló eszközeivel is a Petőfi-kultuszt szolgálja, midőn fölhivja Petőfire és műveire ama rétegek figyelmét, amelyekben művei még ma sincsenek eléggé elterjedve, legalább is nem annyira, mint ahogy megérdemelnék.

Azt az egyet azonban a legszigorubb kritikus se vonhatja kétségbe, hogy a leleményességnek és bőbeszédüségnek ilyen rekordja előtt kalapot kell emelnünk.

* * *

Méltó párja ennek a regénynek ugyanattól a szerzőtől a „*Rózsa Sándor*“ czimű regényes rajz, melyben éppen úgy szerepel Petőfi, mint ahogy az előbbiben Rózsa Sándor is szerepelt. Hogy milyen szerepe jut Petőfinek a hires betyár regényében, arról fogalmat nyujthat a regénynek következő jelenete.

Petőfi találkozik Rózsa Sándorral, akit már régebbről ismer. A találkozáson véletlenül jelen van Rózsa Sándornak a felesége is, akit férje siet bemutatni Petőfinek. Mire Petőfi udvariasan kezet csókol Rózsa Sándornénak.

Petőfi ugyan megvallja egyik költeményében, hogy hölgyek társaságában kissé ügyetlen; de ez már több az ügyetlenségnél.

* * *

A szabadság megváltó igazság emlékeül Petőfi halálának 50-ik évfordulójára. Irta: *Szécsényi Szabó Mózes,* az igaz dalnok a természetben. Már a 16 oldalas füzet sokatmondó czime is elárulja, hogy Hazafi Veray Jánosnak valamelyik bomlott agyu versenytársa irhatta. Sőt a versek némelyike még a Hazafi Veray János rimelményeinek szinvonalára sem emelkedik. Pedig hát a szerző szentül meg van győződve költői tehetségéről, különben nem mondaná egyik versében:

Vigyétek el hiremet messze,
Hogy minden száj nevemet hirdesse.

A tizenhárom versezet közül egyébként csak kettő foglalkozik Petőfivel. Egyik „Az utolsó harczmező", mely így kezdődik:

A bércztetőn Petőfi megpihen,
Kit ostoroztak, míg éle, szüntelen.
Fájdalommal hanyatlik a sirba,
Ott pihen még a multak árnyába.
Széjjel törik a nemzet nagy pora,
A nemzeti szél ide-oda szórja . . .

Majd így folytatja:

Júliáját számadásra hija,
Tőle kérdez egy szót a nemzet nagy fia.

A női sziv alatt kigyó lappangása
Petőfit kergette a csaták zajába . . .
Felszáguldó paripán a zúgó vérmezőn
Huszonhat évében eltemeté röktön.

Sziveket temet el a női nagy kereszt,
Petőfi sirjánál a szellő zúgja ezt...

Ezek után bajos elhinni, amit „Költői kép“ című versében mond:

A kis eszemet is, amit Isten adott,
Azt is irigyeli a lajhárfő amott.

Nem is igen kapkodták verseit, úgy, mint szerencsésebb versenytársáéit, különben nem panaszolná:

Járok-kelek fel az utczán.
Kopik a czipőm a járdán,
Hónom alatt a tudomány,
Ritka ember veszi azt már.

Pedig hát még a magyar czímert is rá nyomatta a czímlapra, hogy annál tetszetősebb legyen.

* * *

Ugyanez a szerző másik verset is irt ily czím alatt: *Petőfi és a vaskéz.* Magyar keleti füzér. Irta: Szécsényi Szabó Mózes, költő. Kolozsvár, 1892. Ez sem áll magasabb szinvonalon az előbbinél.

* * *

Ugyanebből a fajtából való az az egylapnyi vers, melyet *N.-Enyedi Bende Albert* v. dalnok „szerkesztett“ Marosvásárhelyt és Brassóban s ezt a czímet viseli homlokán: *Uj szózat 1848-49. évről.* Petőfi- és Aradi vértanuk emlékszobraihoz! (Uj dal. — Hej de szépen felsütött a nap sugara! —

szerint.) A szerkesztő verse elején örömmel állapitja meg, hogy

Megujult hazánkban régóta alvó szó
Szabadság hajnala! nemzet szabaditó!
Petőfiről hangzott mult időben nekünk
És mégis porba dőlt a dicső nemzetünk.

Majd rá tér a Petőfi dicsőitésére:

Talpra magyar! szóddal nemzeted buzditád,
Oh Petőfi Sándor! szeretett szép hazád!
Népnek szava vala, mintegy Isten szava,
Miként az oroszlán szállott aztán sikra!

Ott küzdöttél velük a vésznek tengerén,
Nem törődtél, dalnok, földi élted vesztén!
A vészek után a szülemlő képzetek
Segesvár alatti halálod adják meg!

Lett is az akárhol, de még él a nemzet,
Emlékben tartja versed, — honszereteted,
Pest, Petőfi-téren áll az emlékszobrod,
Nemzetek csodálják babér-koszorudat!

A vers többi része az aradi tizenhárom vértanu dicsőitésében merül ki.

* * *

A Petőfivel foglalkozó ponyvatermékek közt kétségkivül legszámottevőbb mű a Jó könyveknek az a füzete, melyben *Váradi Antal* Petőfi élete folyását versekben irta meg a magyar nép számára. Már a címe is kifejezi a művecske célját, amelyért iródott: „*Petőfi a magyar nemzet büszkesége*“. S ennek a célnak, megértetni a magyar

Blockner füzetének szines czímlapja.

néppel, hogy méltán büszkélkedhetik Petőfivel, Váradi annál könnyebben megfelelt, mert feladatát a halhatatlan költőhöz méltó zengzetes verssorokban oldja meg s a nép eszmeköréhez alkalmazkodó népies nyelven. A füzet címlapján Petőfi arczképe, a szöveg közé nyomva pedig Petőfi apotheosisa látható.

Petőfi Sándor. A jó magyar nép számára megirta *Krónikás.* (Magyar Mesemondó. 98. szám.) Keresetlen egyszerű nyelven meséli el rövid vonásokban Petőfi életét. Közbe magát Petőfit is gyakran megszólaltatja, amennyiben egy-egy versével teszi a költő életének elbeszélését közvetlenebbé, szinesebbé, vagy rövid kivonatban elmondja egy-egy hosszabb művének tartalmát, mint ezt a „János vitéz"-zel, ezzel a hamisitatlan magyar zamatú népies elbeszéléssel teszi. Sőt mutatványul egy pár népdalt is bele sző. Csak Petőfi szerelméről, házasságáról, családi boldogságáról hallgat, pedig hát mindez nem lehet érdektelen a magyar nép előtt, melynek életében a szerelem oly jelentékeny szerepet játszik. A czímlapot Petőfi arczképe disziti, s a szöveget is több sikerült tollrajz tarkitja.

* * *

„*Petőfi Sándor élete és halála*" czím alatt irta meg *Blockner Dezső* Petőfi rövid életrajzát a „Magyar nép- és ifjusági könyvtár" egyik füzetében. 29 oldalon beszéli el a nagy költő rövidre terjedt életének nevezetesebb eseményeit, néhány

adomával élénkítve. A népnek van ugyan szánva, de nem találjuk meg benne a népies fölfogást és zamatot, sőt ami még nagyobb baj: a hibátlan magyarságot sem.

A szines címlap Petőfi hősi halálát ábrázolja. Budapesten jelent meg a Löbl Dávid és Fia kiadásában 1903-ban.

* * *

Petőfit megmenti az oláh leány. Irta *Krónikás,* aki elbeszéli, hogy midőn Petőfi az erdélyi hadsereghez utazik, oláh fölkelő csapattal találkozik, fogságba kerül, de megszökik, s egy magyar érzelmű oláh leány a saját apja ágyába rejti el az oláhok elől. Rózsa Kálmán és nejének kiadása.

Petőfi leveri a kisértetet.

Petőfi leveri a kisértetet. Irta *Krónikás.* Midőn először volt látogatóban Petőfi az erdődi várkastélyban, megtudta, hogy a kastély egyik félreeső szobájában kisértet jár minden éjjel. A szomszédszobában szállásoltatja el magát két barátjával s karddal, puskával támad a kisértetekre, a lepedőbe

Petőfi, az ezermester.

bujt czigányokra, akik a kastély alatt elhuzódó földalatti folyosókon halmozták fel a környéken összelopkodott és rablott holmikat. A több képpel tarkitott füzet szintén Rózsa Kálmán és neje kiadása.

Petőfi Sándor, az ezermester, czím alatt egy ismeretlen szerző Petőfi kecskeméti szinészkorából

beszél el vidám élményeket. Több szövegbe nyomott tollrajz tarkitja a füzetet, melynek színes boritéka azt a jelenetet ábrázolja, mikor Petőfi kard helyett furkós botot dugván a kardkötőbe, mikor társai kardott rántottak, ő is kirántotta fütykösét a közönség nagy mulatságára. Rózsa Kálmán és neje kiadása.

A Petőfi jószivüsége című füzetben pedig *Krónikás* Petőfi katonakorából mond el egy esetet. Az őrtálló Petőfi elősegiti egy fogságban ülő

Petőti jószivüsége.

katonának szökését, hogy halálos ágyán fekvő édes anyját meglátogathassa. A több képpel tarkitott füzetet is Rózsa Kálmán és neje adta ki.

Petőfi, a szabadsághős czím alatt kilencz apróbb elbeszélést közöl *Krónikás* Petőfi életének utolsó évéből. Valamennyi Petőfi hősies bátorságáról és lélekjelenlétéről szól, aminek a szabadságharcz alatt annyiszor adta jelét. Mindegyik elbeszélés egy-egy jelenete képben is meg van örökitve. A czímlapon levő képen Petőfi szuronyszegezve ront csapata élén a támadó ellenségre. Kiadja Rózsa Kálmán és neje.

* * *

Petőfi kirántotta fütykösét.

Szép számmal fordulnak elő ujabb időben a ponyván olyan füzetek, amelyek Petőfinek egyik-másik művét tartalmazzák vagy eredeti szövegük-

ben, vagy pedig átirva prózába. Ez utóbbi fajtához tartozik *János vitéz*. Ezt a minden izében népies tündérmesét ketten is elbeszélik a népnek prózában, amiből arra lehet következtetni, hogy a nép szivesebben olvas prózát, mint verset, még ha ez a Petőfi ragyogó költészetének terméke is.

Egyiket *Lohonyai* irta át. Az eredetit néha csaknem szószerint követi s az egészet kilencz fejezetre osztja. Nyelvezete folyékony és magyaros, de legkevésbé sem népies. A boritékon levő színes kép azt a jelenetet ábrázolja, mikor a leányrabló török kegyelemért könyörög Kukoricza Jancsi előtt. Löbl Dávid és fia kiadása.

A másiknak czíme:

János vitéz és az ő szépséges Juliskája. Petőfi költeménye után irta: *Lajos diák.* Népies, zamatos magyarsággal prózában beszéli el azt a tündérmesét, amelyet Petőfi zengzetes versekbe foglalva a magyar elbeszélő költészet egyik elévülhetetlen remekévé avatott az ő „János vitéz"-ében. A színes czímképpel ellátott füzet a Bálint Lajos által kiadott Nép-könyvtár 29. füzete.

* * *

Petőfi *„János vitéz"*-ét, hogy a népnek olcsó áron hozzáférhetővé tegye, a Petőfi eredeti szövegével kiadta Vass József; de két legyet akarván ütni egy csapással, hogy a nép mellett a szinházba járó közönség közt is kelendőségre találjon, a boritékra rá nyomatta az akkor nagy népszerüség-

nek örvendő Fedák Sári színes képét Kukoricza Jancsi jelmezében.

Petőfi „János vitéz"-e mellett kisebb költeményei se hiányzanak a ponyváról. Ilyen az a kétíves füzet, amelyet *Petőfi legszebb versei* címmel Róna Béla válogatott össze a magyar nép számára s Petőfi rövid jellemzésével vezetett be, melyben bizonyára sajtóhibából egy évvel idősebbnek tünteti föl a költőt. Gondosan válogatta ki Petőfi legszebb költeményeit, még pedig úgy, hogy a lira mindegyik válfaja képviselve van benne. A füzet, melynek színes boritéka azt a jelenetet ábrázolja, mikor Petőfi a Talpra magyar!-t szavalja. Biró Albert kiadása.

* * *

Ugyancsak Petőfi legszebb költeményeit tartalmazza, csakhogy kétszer olyan terjedelemben a „Világ történelme" kiadásában megjelent füzet, melynek címe: *A szabadság dalai, vegyes költemények és népdalok.* Irta *Petőfi Sándor.* A füzet nemzeti színű boritékját Petőfi színnyomatu arczképe disziti.

Ennél csinosabb kiállitásban adta ki Rózsa Kálmán és neje Petőfi *János vitéz*-ét és *A helység kalapácsát* egy füzetben, melynek boritékján színes képben az a jelenet látható, mikor Kukoricza János Tündérországban kivezeti a tó habjaiból az ő Juliskáját.

Szilaj Pista a Jó könyvek népszerű vállalatában jelent meg. Petőfi népies elbeszélését a maga

Petőfi Sándor
legszebb versei.
MAGYAR MESÉK és IFJUSÁGI OLVASMÁNYOK
28. szám. KÖNYVTÁRA Ára 40 fillér.

eredeti szövegében közli öt képpel illusztrálva. A címlapon levő kép azt a jelenetet ábrázolja, midőn Szilaj Pista a Duna közepén felboritja a csónakot, melyben a csalfa lány mellett vetélytársa is helyet foglal. Végül nehány népies románczczal, népdallal toldja meg, hogy meglegyen a füzetnek kétívnyi terjedelme.

* * *

Rózsa Kálmán és neje kiadásában is megjelentek:

Petőfi Sándor hazafias és egyéb válogatott költeményei. A boritékon levő képen Petőfi kivont karddal lelkesiti harczra honvédtársait.

Ezt kiegészíti egy második füzet, melynek czíme:

Petőfi Sándor szerelmi költeményei és bordalai. A boritékon Petőfi boros poharát magasra emelve a „Felköszöntést" szavalja.

De a két füzet egybefűzve is megjelent ily czím alatt:

Petőfi Sándor hazafias, szerelmi s egyéb válogatott költeményei és bordalai. A színes boritékon levő kép Petőfit az ő imádott Juliskája előtt térdelve ábrázolja.

Ezeken kivül kiadta még Rózsa Kálmán és neje Petőfi művei közül eredeti szövegében a következőket:

Mikor Petőfi követjelölt volt. Elbeszéli ő maga. Ama hirlapi czikk ez, melyben a Pesti Hirlap hasábjain elpanaszolja Petőfi azt a méltatlan bánás-

BUDAPEST, 1909
KIADJA ÉS NYOMTATJA RÓZSA K. ÉS NEJE.

módot, amelyben őt a kunszentmiklósi választók részesitették, midőn mint a fülöpszállási kerület képviselőjelöltje, megjelent köztük, hogy elmondja programmbeszédét. A füzetet, melynek többi részét Petőfi kis elbeszélése: *A szökevények* tölti ki, négy tollrajz disziti.

Egy másik füzet Petőfinek *A nagyapa* czimű elbeszélését tartalmazza öt sikerült tollrajzzal a Rózsa Kálmán és neje kiadásában.

Időrend tekintetében azonban mindezeket megelőzi az a két füzet, amelyek még az ötvenes években láttak napvilágot Heckenast Gusztáv kiadásában. Egyiknek czíme:

Magyar Lant. A legkedvesebb hazafi dalok, balladák és románczok a nép s az ifjuság számára. A kéthasábos füzet, mely czímlapján Petőfi arczképét viseli, a legjelesebb magyar költőkből összeválogatott anthologia, melyben Petőfi hat költeménynyel szerepel. A másik füzet jóval tartalmasabb s a „Vasárnapi könyvtár“ czimű vállalatban jelent meg 1858-ban ily czím alatt:

Ujabb magyar költők. Válogatott gyüjtemény a magyar nép számára. Összeszedte *Boross Mihály.* Jól megválogatott anthologia, mely hét elsőrangú magyar költő műveinek javát mutatja be. A költeményeket az egyes költők fametszetű arczképe és dióhéjba foglalt életrajzi vázlata előzi meg. De közben egyik-másik költeményt is egy-egy fametszet illusztrálja.

Petőfi-regék.

Petőfi a Kárpátok szelleme.

— Rege Kászon vidékéről. —

A Kárpátok örökzöld lombokkal ékesitett, sötét fenyvesei közé is el-eljár *Petőfi*. Ezt a mesét egy erdőkerülő székely mondotta el nekem, mikor barátommal Al-Csík vidékét, régi székelyszóval — Kászonszéket bejártuk. (Józsi barátom ma Fogaras város jegyzője.)

A Szent-Anna tavától átrándultunk a Nyergeshegyen. Mint rendesen, gyalogszerrel igyekeztünk a kászoni hires borvizforráshoz. Utitervünk a kopasz és fagyasztó hideg szeleiről nevezetes Nemere hegycsúcsra vezetett.

Kászon-Jakabfalvától az erdőkerülő székely atyafi volt a kisérőnk. Csendesen lépegetve igyekeztünk a fenyvesek felé. Az erdő szélén épült kies fürdőnél pihenőt tartottunk s bár még nem volt ebéd ideje, pompás étvágygyal falatoztunk hárman. A kászoni fürdő boldogult Balázsy Lajos tulajdona vala, ki azóta meghalt és vele az utolsó királybiró is pihenni tért az erdélyi részekből.

A székely ember hallgatag. Vezetőnk sem igen beszélt az uton, de gondom vala, hogy egy-két pohár borral kedvét találjam. És hogy vándor krónikásokkal tudta magát, hát bizalmasabb lett egypár ropogós székely góbéságom elmondása után. Aztán feltarisznyált Málnássy bácsi, a fürdőtulajdonos tiszttartója és rövidesen tovább mentünk kelet felé.

A fürdőn túl már elhagytuk az utat. Gyalogösvényen lépegettünk tova. Az ösvény egy árokparton kanyargott a zöld lombsátrak között fölfelé. Az árokban csermely csörtetett le a bérczekről, vizéről könnyen felismertük, hogy borvizforrásokból ered, mert rozsdás iszapot rakott le az árok fenekén elszórt kövekre.

A kanyargó ösvény minden fordulójánál ujabb tájkép tárult elénk. A felső részeken fenyvesekkel boritott bérczek lánczolata hivogatólag intett. Itt az erdő csendes magányában az erdőkerülő székely atyafi otthonasabb lett. Beszélt sok és szép dolgokról, csodás esetekről, amik a közeli bérczek titkos rejtelmei.

Elbeszélte a juhászok történetét. Két testvér őrizte a nyájat, aztán egyszer az egyik testvér ledobta a másikat egy magas szikláról, hogy azután a juhcsorda neki maradjon. De a juhok mind a letaszitott gazdájuk után ugráltak és ott vesztek a meredek szikla alatt . . .

Elbeszélte a *fehér leány* csodás megjelenését, akiről mindig tüzet jósoltak, de be is következett

minden alkalommal, valahányszor látták a csodás fehér leányt.

Sokan látták Petőfit a Kárpátok fölött . . .

Hát a kigyók gyülése? No, még csak erről beszélt szép dolgokat az erdőkerülő. Ugy mon-

dotta, hogy a kigyók minden esztendőben összesereglenek, hogy királyt válasszanak. Meg is mutatta lent, egy kerek mélységben a kigyógyülés helyét.

Közbe fölérkeztünk a hegygerinczre. Csupán egy hosszú völgy választott el a kopasz Nemere hegytől, legalább úgy látszott a tiszta bérczi levegőben, de később homlokunk gyöngyözésével tapasztaltuk, hogy a látszat csalt.

A gerinczen megpihentünk, vagy inkább széttekintettünk a vadregényes fenyvesek honában. Majd folytattuk a gyaloglást tovább kelet felé. Alig pár száz lépésre a pihenőhelytől ujra beszélni kezdett az erdőkerülő székely:

— Ahajt van a Petőfi köve! — szólt hátra s tőlünk délre, a Lakócza hegy irányába mutatott. Érdeklődve néztünk a mutatott irányba. Egy magányosan álló szikla ülőszék alakjával csakugyan odavonta a figyelmünket.

— Miért hivják Petőfi kövének? — kérdezem az atyafit, — hiszen tudtommal nem járt errefelé a nagy költő soha.

— Nem-e? — veti vissza a kérdést a székely, de azért érdekes szóejtéssel beszélt tovább. — Hát nem hallották ennek a történetét?

Mind a ketten tagadólag ráztuk a fejünket, de nem beszéltünk, hogy annál inkább beszélhessen az atyafi.

— Pedig igen szép, igaz históriája van ennek! — magyarázta a Petőfi köve felé lépegetve, —

mert tetszik tudni: Petőfi nem halt meg Segesvárnál. Az csak olyan mese, amit senki sem hiszen, mert senki sem látta.

— Menjünk közelebb, — biztattam az atyafit, meg a barátomat.

— De nézzük meg, — mondja a székely, — mert ott mellette jobban is tudom a históriáját.

Közel mentünk a csodás alaku kőképződéshez. Jóska barátom fölkapaszkodott és helyet foglalt a székalaku kövön. Még könyöklő is formálódott rajta.

— Hát ez a Petőfi köve, — folytatá a székely. — Már csak azért sem halhatott meg Segesvárnál a csatában, mert akkor abból az ezrekre menő magyar és székely harczosokból, akik menekültek onnan, hát mégis *legalább egy* tudott volna hírt hozni felőle. Hiszen mind ismerték nagy hiréből, mind tisztelték tiszta szivből. De mondom, hogy nem halt meg, hanem menekült! . . . A csata után elbódorgott a vidéken, ahol nem ismerte a járást. Aztán az erdőkben bujkálva eltévedt.

No, aztán igy jutott el bolyongása alatt a *Firtosvári hegyi szellemhez.* Ennek a szellemnek már csak hallották hirét? . . . Ott őrködött a vár körül elásott kincsek felett, a lakása pedig a *„fehér katlan“* odujában volt. (Kis barlangüreg a Firtos-hegy nyugoti oldalán.)

Ez volt Petőfinek a legszerencsétlenebb lépése, mert a hegyi szellem, amint meglátta, mindjárt megszerette. Csakhamar magához is csábitá szép szavakkal, nagy-nagy igéretekkel.

Legtöbbet a haza sorsáról beszélt a csábító hegyi szellem, mert úgy tapasztalta, hogy ez tetszik leginkább Petőfinek. Aztán cselt vetett neki . . . Oda igérte az aranyait, amelyek nagy rudakban vannak elásva a várhegy körül. Azzal biztatta, hogy ezek árán annyi katonát szedhet Petőfi, hogy annyi még sohasem volt a magyar hazának. De mindezeket csak akkor kapja meg, ha legalább három napig vendége lesz a szellemnek.

Hát a gonosz szellem éppen jól számitott. A költő mindennél inkább szerette hazáját. Szive vérzett a magyar nemzet rabsága miatt, így aztán a nagy hazaszeretet következtében hallgatott a szellem csalogató szavára. A gonosz szellem pedig, amint szépszerével becsalta sziklaodujába, hát bezárta, de úgy, hogy onnan tiz hosszú esztendeig elmenekülni, kiszabadulni nem is tudott.

Tiz esztendő hosszú idő. Azt hitte a szépséges hegyi szellem, hogy ily rengeteg idő alatt mindent elfeled Petőfi, ami idekinn azelőtt történt. Igyekezett is elbüvölni mindenféle uton-módon.

De csalódott. A költő mindent felejtett volna, csupán édes hazáját nem birta feledni a büvös erő hatása alatt sem.

Egyszer aztán nagy, igen nagy beteg lett a sziklabarlang tündérpalotájába zárt Petőfi. A zárt levegőt nem birta tovább türni. A hegyi szellem így kényszeritve vala, hogy szabad levegőre kibocsássa kedveltjét. Hát kivezette Petőfit, de bánkodva tapasztalá, hogy nem birta többé bűvös barlang-

jába visszaédesgetni. Csalogatta nagy igéretekkel, óriás kincsekkel, de hasztalan. Bűvölő ereje pedig elveszett. Hogy miért veszett el? azt még a hegyi szellem sem tudta, hanem azután nemsokára rájött. Ugy jött rá, hogy a lelki harcz miatt rövid időn megőszült Petőfi, amint kiszabadult fogságából, követelte az igért kincseket. Hadakat akart toborozni, hogy azután harczolhasson és kivivja hazája szabadságát. Ez volt a költő egyetlen vágya, szivének hő óhajtása. De míg a hegyi szellem a költővel sziklapalotájában elzárkózott, azalatt az őrzés nélkül hagyott aranyrudak legtöbbjét feltalálták a szántóvető emberek. (A Firtoshegy aljában valóban találtak régi aranyrudakat és vasértékben eladták a tisztátlan érczrudakat az örményeknek.)

A kincsek elvesztésével a hegyi szellem is veszitett bűvölő erejéből.

Rengeteg kincseit bár elveszitette, bűvölő ereje még megmaradt annyira, hogy Petőfit nem bocsátotta vissza többé az emberek közé. Megrontotta a költő lángoló érzéseit és a Kárpátok bujdosójává varázsolta, hogy ezáltal mégis közelébe tarthassa.

A hegyi szellem varázslata teljes volt.

Azóta Petőfi szakadatlanul kerüli drága hazája határait. Sokan, igen sokan látták már őt. Nyakában köpenyeg, kezében papir van. Erre sokszor ir bujdosása közben, ha megpihen.

Kászon vidékére is eljön minden évben egyszer. Itt pihen meg a rendes ülőszékén, melyet *Petőfi kövének* neveznek róla. Mielőtt ide érkezne,

elébb a kopasz Nemere csucsáról letekint szép hazánk vidékeire. Elmereng messze falvak és városok látásán.

Aztán, ha megpihent, tovább megyen.

Elébb kelet felé. Majd délre hallad szellemszárnyakon. A Lakócza tetőn ujra pihenőt tart, de onnan is elszáll és tovább bujdosik. Akik látták tovavonulni szellemalakját kisérties fehér hajával, a szivük megrázkódott a fájdalom miatt. És ahol elhaladt az elvarázsolt költő, megcsókolják a lábnyomait s leborulva imádkoznak mindannyiszor, hogy fájdalmat ne okozzanak Petőfinek — a Kárpátok bujdosó szellemének.

Petőfi Szibériában.

Egy öreg ember jött messzi-messzi földrül,
Szakála hófehér, alakja meggörbül.
Lassan lépegett fel a poros utczába,
Gyerekcsoport bámul előtte, utána.

A falú közepén nem bir tovább menni,
Azért egy lóczára leül megpihenni.
Nosza körülállja a gyermekek serge,
Gyül a kiváncsi nép, szaporodik egyre.

Mikor pedig sokan-sokan vannak együtt,
Sőt Nagyfejű Están, „a bölcs", szinte elgyütt:
Bátorságot vesznek megszólitására,
Megkérdezi egyik: „Hová való bátya?"

Ráveti az öreg hideg tekintetét,
Az arcza hófehér és a szeme sötét . . .
Aki megszólitá, már bánja, fél tőle,
Szeretne elfutni messzire előle.

„Hová való vagyok? — elfeledtem régen,
De itt harczoltam én a szent csatatéren.
S ha megnedvesitem egy korty vizzel számat:
Elmondom, hogy miként védtem a hazámat.“

Nosza hárman futnak a vándornak vizért,
Csakhogy elbeszélje mesés történetét.
Megkinálják vizzel és rá nemsokára
Hivogatni kezdik szives vacsorára.

És amint kimondja, hogy tud Petőfiről,
— Kalapot emelnek neki mindenfelől.
A főbiró pedig a nagy költő végett
Meghivással adott néki tisztességet.

Házába vezeti az elfáradt vándort,
Aztán barátival meghivja a kántort,
Akik el is jönnek szives vacsorára,
— De inkább a vándor meghallgatására.

Leszurnak egy juhot és amig az készül,
A biróné hoz a töpörtyüs lepénybül.
Ott benn a beszédet alig-alig várják,
Kivül az ablakot telis-teli állják.

A vándor ruháját lesöprik a portól,
Az asztalnál egymást nem látják a bortól.
Szót emel a biró, mig pohárát tölti:
„Csak azt mondd meg vándor, él-e még Petőfi?“

...„Él!“ — felel az öreg s megtörli két szemét,
„Él, hogy megsirassa minden nap életét...
Hazájába vágyik mindig, de hiába!
Rablánczon sinlődik fent... Szibériába!...

„Szomorú az élet, én is onnan jövök“.
Nagyokat sóhajtnak a hallgatók között,
S megered a szemek könnyeinek árja...
„Szerencsétlen költő!... gyilkos ólombánya!...

„Mellette voltam az utolsó csatába,
Futánk Segesvárról — Fehéregyházára.
Ő harczolni kivánt, én magammal vittem
És a buni hidnál ott volt még mellettem.

„De ott utólértek a doni kozákok,
Én lerántám róla a nehéz kabátot
És magammal húztam be a Küküllőbe.
Hátha igy a kozák nem vesz üldözőbe?...

„Hej, de észrevette, hogy tiszttel van dolga,
Utánunk ugratott a sebes folyóba.
Én már elbujtam volt túlfelől a parton,
De fogságba esett Petőfi barátom!...

„Elfogták. Hasztalan küzdött, védekezett,
És amikor vitték: szivem majd megrepedt.
Megállj kozák! megállj! Ne hagyj egyedül itt!...
Még szabadságomért sem hagyom Petőfit!...

„Aztán elhurczoltak messzi-messzi földre,
De el nem maradtam egy perczig sem tőle.
Őt erővel fogták, én megadtam magam,
Ő halálig rab lett, én husz évet kaptam.

„Husz évig számláltam a kínos napokat . . .
Éhezve, szenvedve életem megmaradt . . .
Nem magamért jöttem, hogy itthon megéljek,
Hanem Petőfinek, hogy kegyelmet kérjek! . . .

„Bilincseken szenved, meg kell őtt menteni!
S aki a hazáját igazán szereti,
Nem kimél se vagyont, se pedig beszédet! . . .
A királyig megyünk a kegyelem végett!“

Azután poharat emel az ősz vándor,
Élteti a rabot, ki Petőfi Sándor.
— S a nép minden szavát hiszi a csalónak
És tovább regéli szájrul-szájra holnap.

De több telt azóta, mint egy emberöltő,
Mégsem került elő a nagy magyar költő.
Ezerféle mese szállhat a távolból,
Igaz hirt egy sem hoz Petőfi Sándorról.

Petőfi a rablók között.

— Néprege a Homródmentéről. —

A mult század közepén, Petőfi korában rémes világ folyt az Erdővidék és Udvarhelyszék között elterülő Rika*) erdőség bérczei között. A század első felében, negyvennyolcz előtt, a *fekete bács* volt az utasok réme, Udvarhelyszéktől Erdővidékig. Óriási erejét bámulta a rablóbanda minden legénye. Tőle féltek. Vele szembe nem szállottak, sőt a próba után csak tisztelték a banda fejét.

Hanem a *fekete bács*-nak is meg volt a gyönge oldala, mint bármely emberi nagyságnak. Az övé az vala, hogy bolondulásig szerette a szép nótákat. Ha egy szép uj nótának a hirét hallotta, hát jobban törte utána a sárt, mint egy herczegi utasért. Addig járt, amig megtanulta . . .

Csengő, reszkető hangjától sokszor visszhangzott a Rika bérczes tája. Csak zugtak erőteljes dalától a százados tölgyek, az évezredes sziklaoldalak tájai, mintha segiteni akarnák röpülésében

*) Rika vagy Réka = Atilla hunkirály első neje.

az erős hangot, hogy elérjen a hang az erdő széléig, a sík mezőig, mert ott nincs, amibe beleütközzék és könnyebben szárnyalhat messzi, világá . . .

Pedig messzi volt a rengeteg széle. Száz kiáltás egymásvégébe sem érkezett volna ki a legközelebbi oldalon. Ez a legközelebbi oldal a rákosi, mert aztán Muszkaországba mehet a rengetegbe a rabló anélkül, hogy a napsugár csak egyszer rásüthetne a sötét lombok végtelen sátora alatt.

A nótakedvelő haramiavezérnek később párja akadt. Csak olyan haramia vala, mint ő és *Veres* Nyikának hivták a jövevényt. De ez is éppen olyan *nóták*-bolondja volt, mint a *fekete bács*. Ez a messzi földet bejárt jövevény hirül hozta, hogy Erdélyország földjét tapossa Petőfi Sándor, az a hires pennáslegény, akinek sok szép nótáját dalolják szerte a hazában.

Kevés biztatás kellett ahhoz a *fekete bács*-nak, hogy meghivja vendégül a nótacsináló Petőfit. Nyika elmagyarázta a rablóvezérnek, hogy nem könnyű dolog ám elnyerni, mert katona és ha jól emlékszik, hát tiszt. Azután a nótacsináló különös alakját magyarázta el és az arcza formáját beszélte különösnek. Hát ez a furcsa, különös ember már elbeszélés után is nagyon tetszett a *fekete bács*-nak. Megismerte volna akár egy millió ember közül.

Hát amikor megtudta, hogy *Petőfi* mint katona sem visel gallért! . . . No, ez tetszett a *fekete bács*-

nak. És vallatni kezdé a czimborát, hogy miként lehet katona gallér nélkül? . . .

Veres Nyika megmagyarázta, hogy annak a verscsinálónak nem a császár parancsol, hanem Kossuth apánk, aki olyan ember, hogy a hazáról esvén szó, még Rózsa Sándornak is megkegyelmezett és vezérré tette... No, hát egy istenes poétát, egy nótacsinálót hogyne engedne gallér nélkül járni . . .

Addig beszéltek a nóták bolondjai, hogy végre kiokoskodtak és megegyeztek abban, hogy fölkeresik a nótacsinálót. Nyika úgy biztatta a *fekete bács*-ot, hogy élve, vagy halva meg kell keriteni. De nem tetszett ez a föltétel bezzeg a *fekete bács*-nak. A rettenetes ember felgyürte zsiros fekete ingujját és azzal fenyegetődzött, hogy megtapogatná annak az istenteremtette embernek az oldalbordáját, aki bántaná Petőfit, a nótacsinálót. Mert a nóta a föld virágja és aki csinálja, az az ég jósága.

A nótacsináló megkeritésére nehezen találták ki a teret. A fődolog az vala, hogy valamiképpen a közelébe jussanak. Lopni már nem kellett tanitani őket.

A *fekete bács* csupán egy istenes nótát akart tőle hallani. Aztán azt se bánja, ha meghal, hiszen egy rablóval több vagy kevesebb? . . . az nem sokat számit! . . .

Nagykésőre kisütötték a tervet. Úgy határozták, hogy beállanak a honvédtáborba. Az lesz a legkönnyebb hozzáférkőzés.

— De ha nem tesznek ahhoz a csapathoz? — okoskodott a nagy erejű *fekete bács*.

Veres Nyika biztatta, hogy a jelentkezőket oda teszik, ahová kívánják. Igaz az is, hogy ha felismernék valamikép: menten kibujtatják — nemcsak a honvédmundérból, hanem a bőrükből is!...

Igy esett, hogy az ország legveszedelmesebb két haramiája beállott a honvédek közé s már a negyedik héten, a segesvári csata után olyan ügyesen ellopták Petőfit, hogy valóban becsületére vált volna a világ összes haramia vezéreinek. Az a néhány ezer ember mind személyesen ismerte a különös ruházatú Petőfit, de azért senki sem látta a szöktetést. Ez rablószemfényvesztés volt, mert már egy haramia is szemfényvesztő, hát kettő? Egy nagy seregből hozták ki Petőfit, oly észrevétlenül, hogy soha senki se tudott Petőfi eltünéséről bizonyosat mondani, mert nem láthatta senki!...

Ugy történt, hogy két honvédruhába bujt rabló, mikor Petőfi a kozákok üldözése elől menekült, a Küküllő hidjánál hirtelen megragadták a ló kantárszárát s levezették a folyó széléhez. Gyorsan leszállitották lováról, mintha el akarnák rejteni a kis nádasban és a folyó szélénél kikötött csónak kötelét elvágva, felboritották a csónakot a sekély vizben. Majd a felborult csónak alá bujtak, mint valami buvárharang alá, mely csendesen uszott a vizzel lefelé. Mindez oly hirtelen történt a nádas között, hogy azt senki sem láthatta. De azután sem gyanitották, hogy azalatt a kis felfordult lélekvesztő halászóteknő alatt három ember a vizben térdig járva menekülhet.

Amint mélyebb vizhez értek, lábalni kezdtek, azonban nem kellett messzire távozni a hidtól a kanyargó Küküllő medrében. A második fordulónál felemelte a sajka szélét a *fekete bács*, majd kidugta a fejét s látva, hogy nincs veszély, mert a viz szinéig lehajló füzek eltakarják, felszólitotta a menekülőket, hogy bujjanak ki.

A csónakot megakasztották a parti füzek egyikéhez, de felforditva, miként elébb volt, ők pedig hárman beültek a füzek sötét árnyai alá a csónak mellé. És itt is előrevigyázó volt a rabló, mert ha valaki jön, csak viz alá merülnek s a más pillanatban a felboritott csónak alatt haladnak tovább lefelé, észrevétlen.

Nagy zápor hullott le a csata vége felé, melytől megáradt a folyó. Szerencsére mégsem ért föllebb a válluknál. Két óráig hallgattak a vizparton, míg teljesen be nem sötétedett. Csupán erre vártak arablók, mert a további terv már készen volt.

Evezőt nem használhattak, mert csobog. Tehát levágtak két hosszu rudat a parton, melylyel mindenhol a folyó fenekére értek s azokkal lökdöstéka sajkát felfelé. Petőfit megnyugtatták, hogy a helyet jól ismerik csak kerülőt tesznek, de a honvédtábor felé viszik.

Sötét volt, átkozott sötét. Egy óra mulva akadály nélkül érkeztek Héjasfalva elé, hol kikötöttek. De nem mentek fel Kereszturra, hanem az erkedi erdők szélén betértek egy juhásztanyára.

Más ruhákat kértek a juhásztól. A juhász nem akart adni. Hanem mikor a *fekete bács* félre hivá és a levegőbe emelte kétszer a félkezével s a nevét is megsugta, úgy vaczogott a foga a szegény juhásznak, mintha a hideg rázná. Talán ki is rázta ijedtében. Mert azt is tudta, hogyha ez a rabló megharagszik, olyan erős, hogy a szalmafedeles tanyáját is felemeli. Igy csakhamar előkerült két öltöny, mely bő ing s mellényből állott az alsó ruhán kivül. A harmadikért le kellett vetkőzni a juhásznak és a honvédmundér került rá cserébe.

A *fekete bács* elég óvatos volt itt is. Magával vitte a Petőfi tiszti ruháját. Bojtárruhában érkeztek vissza az erdő széléhez, hol megkötve három paripa várta őket a *Veres* Nyika ügyességéből. Hamar tudott lopni a rabló. Lóháton haladtak tovább s úgy fogyasztották el a bojtártól hozott sajtot is. Távozásuk után a juhász hányni kezdte a keresztet magára és reggelig meg sem állott az imádkozással és a kereszthányással, úgy meg vala ijedve. De akkor sem merte a faluból látogatásra kijött feleségének elmondani, hogy kik jártak nála, hanem azt hazudta, hogy a szép asszonyok szele kisértette. Az változtatta át honvéddé . . .

A menekülők, mire pitymallani kezdett az ég karimája, már benn voltak a Rikában, hol a százados tölgyek tövében pattogó hasábok mellett serényen készült nyárson forgatva a zsivány-pecsenye.

A rablók aztán többé nem is engedték el maguk

közül a nótacsinálót. Ugy vigyáztak reá, mint a szemük világára, olyan ruhát hoztak neki, amilyent csak kivánt s az eledelét ezüstedényből ette. Tehát azért nem tudott soha senki Petőfi haláláról, mert a rablók rejtekhelyéről soha meg nem szökhetett, de szükséget sem látott haláláig. Igy beszéli ezt a homoródmenti néprege.

Pásztorfiu a Költőről.

Toroczkó-vidéki rege.

Bebarangoltam Toroczkó vidékét. Gyönyörködtem az Aranyos völgyén, hol a karcsu „Leánykakő“ szikla csodás, magányos alakjától kezdve — az óriás „Székelykő“ fenséges fekvéséig minden-minden bámulatra ragadott. Szebb itt a mező, aranyos a folyam, sárnélküli az út, mert nem kavicscsal, hanem vas-salakkal hintik be, amitől sem por, sem sár nem lesz. Tisztábbak itt az emberek a napi munkájuk alatt, mint más vidéken vasárnap és ünnepnapokon, mikor gálába öltöznek.

Több napig bolyongtam a vidéken. Meghallgattam az öreg „Székelykő“-ről szóló meséket. „A siket molnár“* legendáját, kinek malmáról egy leszakadó szikla örökre elzárta a vizet. „A Buczkó lánya“, az utolsó óriás leány regéjét. Az „Asztalkő“ meséjét, melynek napnyugtakor olyan csodás alakja van, mintha két végénél hanyat dült óriások feküdnének és teljesen kivehetőleg látszik a hajuk, orruk,

* Lásd: Péterfy „Székelyföldről“. Elbeszélések. regék. 1896.

állcsontjuk s úgy tünik fel a lemenö nap sugarai világánál, mintha pislognának.

Itt hallottam a toroczkó-szentgyörgyi vár meséit szintén, melyek a nép babonás hitének, csodás képzeletének s az ősi nagyok tiszteletének legszebb emlékgyöngyei.

Bolyongásom hatodik napját a szentgyörgyi vár megtekintésére használtam, hol a magányos bástyafalra fölmásztam az ölyvfészekhez és szerencsésen meg is csiptem a tojásain kotoló ölyvet, aminek igen megörvendett a tanitó, akinél laktam.

Délután fölrándultam a vártól északra magásló Asztalkő felé. Az óriás sziklák előtt egy térségen magányosan álló kőcsoport emelkedik ki s ennek aljából kristályforrás bugyog. Fölmásztam elébb a kis sziklacsoportra. Ott széttekintettem és megpihentem, hogy ha lejövök, élvezhessem a forrás tiszta vizét.

Gyönyörű kilálás! . . .

Dél felé fordultam. Előttem feküdt Toroczkó bányaváros, fölötte az öreg óriás, a „Székelykő“ méltóságos alakja s rajta még a barlang űreg is tisztán látható. Nyugatra a szentgyörgyi vár romjai vannak előttem, tovább az Enyed felé vezető út, mely eltünik a „Kulcs“-ot képező sziklacsoport alatt. Kelet felé az Aranyos völgyébe vezető útnak látszik egy kis része, mellette a vaskohók, melyek közül ma oly kevés zakatol. Kipusztult az élet a vizerőre alkalmazott vastermelésből. Elnyomta a gyáripar. Észak felé az „Asztalkő“ nevű szikla magaslott fölöttem, körülvéve óriás társaitól.

Mikor készen voltam a gyönyörködéssel, az északi oldalon leereszkedtem a forráshoz. Ennek a környéke megnépesedett, mig oda fent jártam. Négy-öt pásztorgyerek hasalt le a csurgó tiszta vize körül a fübe s meséltek egymásnak, mig a bárányfalka csendesen delelt a hüs forrás mentén.

A szikla északi része, hol leereszkedtem, cserjékkel van boritva s ezek eltakartak a mesélő gyermekek szemei elől, ugyannyira, hogy közvetlen közelükbe juthattam észrevétlenül. Ott hallottam a következő regét is, melyet egyik pásztorfiu mondott el társainak a nagy költőről.

Egyszer egy sötét, zivataros éjszakán csodálatos vendég érkezett az öreg molnárhoz ott lenn a „Székelykő" aljában.

Kopogtattag az ajtóján, semmi választ nem adott.

Kopogtattak másodszor is. Erősebben, de semmi választ nem adott.

Harmadszor is kopogtatnak az ajtón s megszólal valaki:

— Nyitson ajtót, édes apám!

Az öreg molnár elébb csak hallgatta, mert nagyon félt a rabló oláhoktól, kik elpusztitották volt Enyeden és Abrudbányán még a kis gyermekeket is.

— Nyitson ajtót, édes apám! — szólt hangosabban másodszor.

De az öreg molnár még akkor is félt beengedni. Hanem közelébb huzódott az ajtóhoz, hogy a hangját megismerje bizonyosan.

— Nyitson ajtót, édes apám, én vagyok a fia Manassé! Egy haldokló honvédtisztet hoztam!

Az öreg molnár többé nem kételkedett. Mert tudta, hogy olyan jólelkű, aki sebesültet hoz, az csak a fia lehet.

Meggyujtotta elébb a faggyugyertyát. Aztán kinyitotta az ajtót, hogy kivilágitson az udvarra.

Ott állott a fia honvédruhában, felfegyverkezve s a felhőszakadástól csurgó viz vala a ruhája, de azért el nem engedte a ló kantárszárát. A ló hátán egy ember feküdt köpenynyel letakarva.

— Segits levenni, édes apám. Azt hiszem, már meghalt. Segesvártól hozom. Elveszett minden . . . A muszka győzött! . . .

Az öreg molnár csöndesen mormogta imáját, a Miatyánkot, mialatt feloldozta a honvédtiszt kötelékeit, amelylyel oda kötözték a paripa hátára, hogy le ne forduljon a nyeregből.

Az oldalán vérfoltok látszottak. Sebesült volt s a vére még folydogált csendesen.

Az öreg molnár legelébb a sebesült tiszt szivéhez tartotta a fülét. Majd leemelték a paripáról.

Még élt.

Ketten fogták, mert a paripa, mintha tudta volna — meg sem mozdult azalatt.

Nem jajgatott, nem sziszegett a sebesült, csak az arcza volt oly nagyon halovány. Hosszu haja ráborult a sápadt arczra s az öreg molnár minduntalan hátra simitotta.

Bevitték a malomházba.

A faggyugyertya azalatt a küszöbről terjesztette kisérteties, sárga világát a működőkre, kivül pedig a pokoli sötétség feküdt az udvarra, hogy megborzongott tőle, aki látta.

Busan nyeritett a paripa, mintha csak gazdájától akarna bucsut venni s odaforditotta okos szemeit a sebesült tiszt felé s mikor már bevitték, még azután is mind az ajtóra nézett és nyeritett. Talán azt akarta megtudni, hogy él-e? vagy meghalt?

A sebesült tiszt nem válaszolt. Nemcsak ajkai, de szempillái sem mozogtak. Olyan volt mint egy halott.

Gyorsan lehuztak róla mindenféle ruházatot. Nem kell tiszti ruha a haldoklónak. Majd a gyógyitáshoz láttak serényen.

Öreg volt a molnár és sok jó tapasztalattal birt. Mint öreg, magányos embernek, ki messze lakott a falutól, be volt rendezve a kamrája nemcsak ételnemüekkel, hanem gyógyitó hatásu jó füvekkel, virágokkal is.

Manassét elküldte az öreg a paripa ellátásához, hogy ne éhezzék a szegény állat.

Aztán hogy visszatért, megmosták a sebesültet tiszta hideg vizzel. Bekötötte az öreg molnár a sebeket s lefektették egy fehér lepedővel beteritett ágyra.

És a vén molnár nem kérdezte, hogy kicsoda? csak ápolta, kötözgette a sebeit, borongatta a lázas beteget és virrasztott mellette hosszú éjszakákon.

Manassé rövid ideig maradt otthon. Nehogy megtudják a faluban az érkezését, még azon az éjjelen elhagyta a malomházat. Megtisztogatta a sebesült tiszt ruháit. Magára vette és visszasietett a táborba a sötét éjhomály védelme alatt s a paripának sem sok ideje volt pihenni, mert azon nyargalt el Segesvár irányában.

Az öreg molnár csak három hét mulva hallotta meg az első szót a beteg ajkairól.

Azt kérdezte, hogy: hol vagyok?

Elmondotta az öreg molnár az esetet. Azt is, hogy a fia nem jött vissza azóta, pedig a harcz lezajlott, mert három hét mult el a látogatás óta.

A beteg tiszt szomoruan hallgatta, de nem hitte, hogy három hétig nem tudott a világról. Megitta a meleg tejet és mikor párnáiról fel akart emelkedni, ujra visszaesett. Nem birta a gyöngeség miatt a fejét sem.

Könnyes szemekkel ismét elaludt, de három hónapig tartott a második álma. Azalatt minden nap meleg tejet öntött a szájába az öreg molnár.

Ilyen csodás elgyöngülést okozott a sok vérvesztés. Mikor felébredt a második hosszú álomból, akkor az öreg molnár már úgy siratta a fiát, mint a halottat. Halálhirét hozták a csatatérről.

Enni és inni kért a beteg. Azután az öreg molnárt vigasztalta, hogy ne busuljon, mert itt van ő. Fogadja fel Manassé helyett fiának! Nevezze őt Manassénak.

Az öreg megkérdezte a beteg tiszt nevét, az

igazi nevét, de ez nem emlékezett vissza. Még csak arra sem, hogy ő honvédtiszt volt.

Hiába mondogatta az öreg, hogy nagyrangú tiszt volt, mikor ide került. Az ifjú éppen semmire sem emlékezett. A ruháit nem mutathatta elő, mert azokat Manassé felvette, a lovára felült s úgy nyargalt vissza Segesvár felé.

Aztán eltévedt. Sötét volt s az előre nyomult muszkák leszurták Segesváron túl. Úgy temették el tiszti ruhában másnap délelőtt s többen felismerték a ruháról, meg a paripáról Petőfi Sándort, aki valójában Manassé, az öreg molnár fia volt.

Őt temették el másnap délelőtt a muszkák, de még élt, mikor a meszesgödörbe dobták.

Az igazi Petőfi Sándort a jó Isten csendesen, hosszú idők után meggyógyitotta. Nap-nap után javult állapota egy keveset, de oly keveset, hogy tiz esztendő mulva kapta vissza emlékezőtehetségét. Mikor hallotta, hogy őt Segesvárnál elesettnek tartják az emberek, hát nem szólott semmit. Nem mondotta, hogy ő az igazi Petőfi Sándor; attól félt, hogyha megtudják életben lételét, akkor menekülnie kell az édes hazából, hol akkor üldöztek mindent, ami magyar, minden hazafit, ki a szabadságharczban részt vett. Inkább elhallgatta nevét, csak ne kényszeritsék drága hazájától megválni.

Igy vénült meg az öreg molnár mellett s nagyon sokszor meséltette el magának a sötét, zivataros éjszaka eseményeit, mikor a malomba hozták, mint halottat, mikor Manassé az ő tiszti ruhájában

elhagyta az apja házát és többé nem tért vissza, mert a muszka őrök megölték.

Egy szász ember hozta meg a hírt a temetéséről, kit megbizott az üzenettel Manassé, mert az a szász ember hordotta a gödörbe a meszet — nyugágynak és szemfedőnek . . . Az a szász ember mondotta el azt is, hogy még élt, amikor a gödörbe dobták, de aztán belefulladt . . . S az öreg molnár megsimitja mindig hófehér haját, megtörli könnyes szemeit és megöleli az ő betegjét, a fogadott fiát.

Később eltünt az öreg molnár fogadott fia. Úgy elment a vidékről, hogy soha többé hirét sem hallották s csak azután jöttek rá, hogy az nem lehetett más, mint Petőfi Sándor, a magyarok legnagyobb költője.

A kincses kukoriczaföld.

— Petőfi rege Héjasfalváról. —

Mikor haldokolt az öreg Juon, magához hivatta a pópát, hogy meggyónja büneit, mielőtt elköltöznék ebből az árnyékvilágból. Ezüstfehér haja hosszú volt, lecsüngött a vállaira. Arczának minden vonása megnyugvást, a boldog örökéletbe vetett bizalmat mutatta, hiszen neki nincs és nem is volt nagy büne! A forradalomban nem járt rabolni, mint a többi oláh. Nem ölt meg senkit s ha nem segithetett az üldözötteken, ha nem kinálhatta meg az éhezőket, — de nem is bántotta.

Gazdag volt. Gyermekekkel nem áldotta meg az Isten, szelid ember vala, miért indult volna a magyarok ellen?

Egy büne mégis van. Nem cselekedeti, de a szentirás szavai szerint kétféleképpen vétkezhet a gyarló ember az Isten akarata ellen; cselekedettel és mulasztással.

Ő nem cselekedett rosszat, de mulasztott...

Akkor történt, mikor Bem tábornok a magyar

csapatokkal csatát vesztett Segesvár mellett. Igen. Akkorról mulasztott el valamit fölfedezni, de jön a pópa és meggyónja neki. Talán segithet? . . . Bizonyosan segiteni fog.

Megérkezett a pópa. Díszruháját öltötte fel a gazdag Juon tiszteletére s az aranyos feszületet hozta el. Oda tartotta a beteg ajkaihoz, de a beteg nem csókolta meg a keresztet.

— Elébb a bünömet akarom elmondani, — szólt csendesen a pópához és az egyház embere érdeklődve mondotta:

— Hallgatlak.

— Talán hosszas leszek. Üljön le, tiszteletes atyám! — kinálta a pópát s amint közelébe ült a pap, elkezdé vallomásait.

— Van nekem egy kincses kukoriczaföldem.

A pap nagyra nyitott szemekkel tekintett a betegre s még jobban érdekelte a gazdag Juon gyónása.

— Drága kincs van benne. A magyarok legdrágább kincse. Mikor a magyarokat Segesvártól idáig kergették a muszkák, akkor került oda, akkor ástam az én földembe s benne van az most is, mert senki sem tudja, csak én tudom. Egyedül csak én . . .

— Ne siessen a beszéddel, Juon! — csöndesité a pópa, pedig alig várta a következőket.

— Úgy esett, mintha most is látnám, hogy a csata végén sötét, nehéz fellegek ereszkedtek le az égről. Szinte a földet söpörték. Égiháború volt

odafenn s meg akarta nézni a fekete felleg, hogy milyen háború foly ide lenn . . . Erős volt a felső vihar, melyet omló zápor követett, hogy patakba

A paripa mellette állott, mintha siratná.

folyva — egyesüljön a földi háború piros vérpatakjával. Szürkület lett, hogy ne láthassák egymást a gyilkoló emberek . . . Milyen borzalmas perczeket

éltünk, szent atyám?! . . . Reszketek, ha visszagondolok reá. Mondjon el egy rövid könyörgést a vész ellen — kérte a pópát.

A pópa felemelkedett székéről s vontatott, kesergő hangon imádkozott Istenhez, a veszedelmek adójához és megszüntetőjéhez, hogy oltalmazza meg hiveit tőle.

Az ima után nyugodtabban folytatta az ősz Juon.

— A Kereszturra menekülő magyar csapatok egy kis, elszakadt része falunk felé tartott, de jó távolban voltak még tőlünk, mikor a kozák lovasság utólérte . . . Uram, őrizd meg az emberek békességét! Az a maroknyi nép visszafordult a kozákok földet rengető táborára. Szemközt akarták — a halált. Mintha most is látnám. Egyet tova küldöttek egy foltos, szürke lovon, hogy meneküljön a falunkba. A többi maradt és elveszett egyért . . . Elhulltak rendre mind s az utolsókon átgázoltak a kozákok. Csak a szürke lovon ülő menekült . . . Még hallatszott a viaskodók orditozása a távolból s a por és füstfelleg eltakarta szemeik elől a futót, hogy ne láthassák, mikor faluvégükön abba a kőfallal keritett urasági udvarba bemenekült. Közelről láttam. Főtiszt volt . . . Azután nemsokára megérkeztek a rohanó kozákok is. Végignyargaltak az utczán, anélkül, hogy észrevennék a menekültet. Reszkettem annak az egynek az életéért, pedig magyar volt s én oláh vagyok! . . . Talán a muszkák is látták, de resteltek olyan

sokan megrohanni egy embert. Nem engedte a katonabecsület . . . A kozákok átvonulása után megtelt az utcza az én véreimmel. Hire futott, hogy egy menekült van a keritett udvarban. S mit gondol szent atyám, mit tettek az én véreim?

— Az oláhok? . . . Hát agyonverték?! . . .

— Nem ment az olyan könnyen. Rátamadtak kaszákkal, villákkal, fejszékkel, de a vitéz tiszt nem engedte magát és aki belépett a lerombolt kiskapú nyilásán — az ott maradt.

Kértem, könyörögtem, hogy miért támad egy falu egy emberre? . . . Nem használt. Bántotta őket a mellén viselt magyar uniós jelvénye. Aztán keményen verték a mellüket, mert a magyar veszité el a csatát. Mikor látták a hasztalan küzdelmüket, tanácsot ültek az úton az egy magyar elfogására.

— Gyujtsuk fel a házat! — hallatszott az inditvány, — majd kifut a meleg udvarról!

— Kár volna! jó lesz papi laknak, úgy sincs!

Végre elhatározták, hogy minden oldalról létrák segélyével felmásznak a kőfalra s úgy támadják meg a magyart.

Hiába igértem vacsorát, bort, ha nem bántják Nem használt az ügynek az áldomásigéret. Aztán meglepték.

Mintha most is látnám. Minden oldalról körülvették s a „nagy Nikuláj“ ütötte le hátulról egy baltával, úgy, hogy a honvédtiszt hanyat dült a lován.

Majd kivezették az utczára s szabadon bocsáj-

tották, hogy szaladjon a paripa, amerre akar . . . Megindult a foltos szürke. Mintha most is látnám. Visszafutott lovassával a csatamező felé s ahol elhaladt az úton, piros vérnyomok látszottak utána, a tiszt kifolyó véréből.

Ugye szomorú história szent atyám!

— Szomorú, igen szomorú! — hagyta reá a pópa s alig győzte várni a kincses kukoriczaföld rejtelmeit.

— Másnap korán, hajnalhasadás előtt kicsődült a falu lakossága a csatamezőre. Nem bámulni, vagy sajnálkozni, vagy segiteni mentek az én véreim, hanem fosztogatni és rabolni a halottaktól . . . És nem képzelek hatalmat, mely őket vissza birta volna tartani, hogy ne rabolják ki a halottakat! Ezek voltak az én véreim! . . .

Mikor kiérkeztem az elesettekhez, akkorra készen voltak mind a magyar, mind a muszka halottakkal.

Az előző estén szabadon engedett szürkefoltos lóról reá találtam a tisztre és fölismertem. A paripa mellette állott, mintha siratná.

Nemsokára jöttek a muszka sirások, hogy eltemessék az elesetteket és én a muszkatiszttől elkértem azt a honvéd halottat, azt a főtisztet . . .

— Mit akarok vele? — kérdezte.

— Tisztességesen eltemetni, külön gödörbe a kukoriczaföldemen, mely csak egy hajitásnyira feküdt tőlünk.

Ugy temettem el ruhástól a magyar tisztet a

kukoriczaföldembe. Ott pihen azóta, de senkisem gyanitotta, hogy ki volt a tiszt, nem törődtek vele... Azonban én ismertem!... Láttam azelőtt már Kereszturon is. Tudtam kicsoda!...

Azóta szüntelen keresik a magyarok. De hiába! Én hallgattam a kukoriczaföldem titkos kincsével. És ha meghalok, átok mellett hagyom szent atyámra a fölfedezését! mert én elmulasztottam...

Jutalmául az egyházra hagyom minden vagyonomat a kincses kukoriczaföldem kivételével! Az a magyarokké!! S úgy adjon a fentvaló nagy Isten számodra üdvösséget, testi poraidnak nyugodalmat, ha fölfedezted utolsó akaratomat, mert abban az én kincses kukoriczaföldemben az ők nagy költőjük pihen — Petőfi Sándor.

Azután nemsokára meghalt az ősz Juon bácsi. Sőt a mese tovább beszél, mert ma díszes emlékkő jelzi elesett nagy költőnk Petőfi Sándor nyughelyét, s talán éppen ahhoz közel állitották fel, hol hajdan az ezüstfehér hajú gazdag Juon bácsinak a kincses kukoriczaföldje volt.

Csiszár Antal után.

A vén borvizes meséje.

— Petőfi rege. —

Sokan hallották a borvizes meséjét,
De senki sem tudta elejét és végét!
Mert mig a borvizet száz falun áthozta,
Nem volt meséjének se vége, se hossza.

Borszéktől megtartott hirös Segesvárig,
A másik része meg kincses Kolozsvárig;
De nehogy azt higyjék, hogy ott volt a vége,
Mert amig meg nem halt, szüntelen regéle.

Egyszer Vásárhelyen hallottam beszélni,
Ősz hajjal panaszlá, hogy küzdelmes élni.
Reszkető két keze a dolgot nem birja,
Azért krónikáit mindig tovább irja.

Akadnak jó szivek, kik megveszik tőle,
Aztán napról-napra éldegél belőle.
Én is vettem egyet, könnyes szemmel adta,
Álljon itt abból a „*Segesvári csata*“.

„Segesvári téren elborult a haza,
A jóságos Isten mégis oltalmaza,
Hogy két vérző sebbel eljuthaték haza.

„Késő délutánig tartottuk a tüzet,
De ekkor a muszka kozákokkal üzet
S ha nem menekülünk, rablánczokra füzet.

„Futás közben feldült Bem apó szekere,
Akkor mondá meg, hogy Petőfi nincs vele
És visszafordulánk vagy hárman izibe.

„Petőfit a hidnál láttuk nemsokára,
A kozákokkal állt szembe egymagára
S összecsapott velök halálos tusára.

„El volt keseredve, se hallott, se látott,
Egy percz alatt leölt vagy három kozákot,
Ekkor a pajtásom reája kiáltott.

„Inkább ne jött volna soha szó nyelvére,
Mert ez volt a költő örökös vesztére,
Hogy kiáltására éppen felénk néze.

„Mig a kiáltásra mifelénk pillantott,
Egy nagy kozák dárda szivébe furódott
És a másik perczben halállal vivódott.

„Egyszerre czélozánk hárman egy kozákra,
Lövésünk a lován feküdve találta,
De szóltak a puskák s hullott hanyat-hátra.

„Egy nagy kozák dárda szivébe furódott.“

„Rohantunk a hidhoz, szívből imádkozván,
Hogy lássuk a költő meghalt-e igazán?
Meghalt s a vérével azt irta fel: „*Hazám*".

„Összenéztünk hárman szivünk keservében,
És felkiáltottunk a haza nevében,
Hogy ott fogunk veszni a szent csatatéren.

„Ránk jött a kozákság, mint a tenger árja,
De állottunk, mint a ki halálát várja
S folytattuk a harczot életre-halálra.

„Egész lándzsaerdő jött három kard ellen,
De nem sokká tartott a véres küzdelem,
Elhullt két pajtásom némán — élettelen.

„Két nagy sebet kaptam, patakzott a vérem,
A jó Istentől már csak a halált kérem
S halottakhoz dülök véres csatatéren.

„Késő éjszakára megébredtem ujra,
Fekete felhővel be volt az ég huzva,
Éreztem, hogy igen el vagyok kábulva.

„Hüvös levegője jól esett az éjnek,
Majd eszembe jut, hogy nem haltam meg, élek
S jönek a szivemben édes, szép remények.

„Fölkeltem csendesen a halottak közül,
A hidat láttam meg elébb magam körül
S éreztem, hogy szivem már ennek is örül.

„A hidtól számitva, tudtam merre menjek,
Lassan lépegetve, mint a kicsiny gyermek,
Hogy a muszka kémek léptem ne hallják meg.

„Gyönge lábaimmal sok helyt megpihentem,
Hajnalhasadásra mégis hazaértem,
Hol a feleségem siratott már engem.

„Hogy mi történt velem, senkisem kérdi tán,
Azért befejezem e gyászos krónikám:
Jó Isten, könyörülj szegény magyar hazán!“

Irta a vén borvizes.

Az utolsó falat kenyér.

— Petőfi rege Gyergyóból. —

A hazafelé vonuló muszka tábor hadifoglyai között, mikor Gyergyóban pihenőt tartottak, egy feltünő alak vonta magára az őrségen levő tiszt figyelmét.

Öltözete tépett magyar honvédruha foszlányaiból állott, melyen semmiféle jel nem mutatta a fogoly katonai rangját. A nadrág zsinórozása leszaggatva, a kabátgombok letépve, gallér nélkül, fejében összegyürött kalappal.

Ez a különös alak feltünt a tisztnek. Nemeslelkü ember volt és ezt bizonyitja az is, hogy megengedte a lakosoknak az élelmiszerek átnyujtását a foglyok részére. Sokan jöttek ki a faluvégre, telerakodva ital- és eledelnemüekkel.

A látogatók között egy öreg, fehér szakállu székely is eljött, hogy ami kevés volt a házánál, azt megoszthassa a honvéd foglyokkal. De igazában mégis a fiát kereste, akit hiába várt vissza szülői házához. Úgy sugta a lelke, hogy ott fogja

viszontlátni, hogy ott fogja megtalálni a rabok között.

Sugalata nem csalt. Ott volt az ő régen elsiratott Dénes fia, kiéhezve, a hosszú utaktól elcsigázva, ott volt a Muszkaországba kisérendő foglyok között. Az apja tán föl sem ismerte volna, ha meg nem szólitja, ha nevét nem ejti ki a fiu...

Megölelték, megcsókolták egymást s a muszka őr buta képpel bámulta, ostoba pofával csodálta a két ember ölelkezését, de semmit sem értett abból, amit beszélgettek egymással az apa és a fiú. Pedig ha értette volna?! ha tudta volna a szavak jelentőségét, bizony nem bámult volna olyan bárgyú képpel.

— Édes gyermekem!... egyetlen fiam!...

— Csendesebben, édes apám!...

— A császárhoz megyek, mezitláb könyörgök éretted...

— Arról ne beszéljen édes, mást kell kigondolni!

— Megszöktetlek... elviszlek erőszakkal, aztán itt maradok helyetted!

— Igen, ha csak én volnék!?...

— Feleséged van?... azt nem tudtam!

— Nem feleségem... de több annál!

— Gyermeked? vagy ki lehet? hiszen testvéred nincsen!

A fogoly közelébb intette az öreg székelyt s amint az ő egyetlen gyermeke föléje hajolt, suttogva mondta meg neki:

— Egy barátom vagyon itt, lelki barátom!

— Elébb téged szöktetlek meg.

— A bajtárs nélkül ne is próbálj édes apám! nem megyek, nem hagyom el!

— Egyszerre nem jöhettek! — töprenkedett az öreg.

— Akkor is elébb őt kell megmenteni, ha lehet. Elébb őt szöktesd meg! mert ugysem hagyom itt, nem válok el tőle!

— Jól van no, — mormogta az öreg s bár fájt, hogy a fiát nem szöktetheti meg, de mégis jól esett az ő Dénes fiának a szive tisztasága. — Jó gyerek! — mondogatta magában az öreg s megkérdezte a bajtársa nevét.

A fogoly közel hajolt az ősz ember füléhez, hogy súgva ejtse ki a nevét. Ajkai mosolyogtak a boldogságtól, mikor kimondotta:

— Az őrnagyom, Petőfi Sándor . . .

— Hol van?

— Itt jobbra . . . de csitt! észre ne vegyék, mert jaj nekünk, ha fölfedezik! . . .

— Melyik az? . . .

— Tőlem a harmadik.

— Az a rongyos?

— Az, aki hanyat dülve fekszik a földön és nem kér senkitől kenyeret, vizet, mint a többiek. Pedig három nap óta vajmi keveset evett. Tiszti ruháját összetépte, besározta, leszaggatta az aranyzsinórokat, le a gallért, eldobta a darutollat, hogy föl ne ismerjék . . .

— Én beszélek vele, — súgja az ősz.

— Ne fáradj, nem fog szólani.

— Megpróbálom, hátha elfogad valamit.

Az öreg csoszogó lépésekkel közeledett a földön heverő sápadt fogolyhoz. Fölé hajolt és megszólitja:

— Édes fiam! . . .

— Ki beszél?

— Én vagyok, édes, jó fiam! én vagyok az öreg Kozma bácsi! hát nem ismersz? . . . No, lám-lám! . . .

Petőfi zavartan nézett az őreg székelyre. Olyan tisztességes, jó arcza volt.

— Édes gyermekem, ne utasitsd vissza ezt a darabka kenyeret. Hidd el, jó lélekkel adom. Aztán neked most éppen szükséged van rá, hogy erős légy . . .

— Köszönöm . . . válaszolt alig hallhatólag a fogoly.

— Úgy, úgy édes, drága gyermekem! Nem kell csüggedni! Az a jó Isten, ki a fákra vigyáz, hogy az égig ne nőjjenek, hát gondoskodik a legkisebb füszálról is, hogy éljen! . . . No, áldjon meg a Teremtő! — és oda hajolt megcsókolni azt a sápadt arczot.

„Légy erős! még az éjjel megszöktetlek Dénessel együtt!“ — súgta a fülébe, amint megcsókolta.

A legrongyosabb fogoly felült és végignézett az ősz székelyen, ki ott hagyta a darab kenyeret, meg egy kevés sziverősitőt a kis facsutorában és továbbcsoszogott a fia felé.

— Ugy-e nem eszi meg? — kérdezi a fia amint visszaért.

— Majd később. Hát mellette hagytam, aztán megsúgtam, készen legyen, mert izé . . .

— Oh, apám, te olyan jó vagy!

— Bár csak lehetnék édes fiam! de félek . . . én mondom, hogy félek, nem azért félek, hogy nem mernék, hanem hogy mi lesz velem? mi lesz belőlem, ha elveszitelek? . . . Imádkozzál, fiam! — szólt vissza és továbbcsoszogott haza felé az öreg ember.

* * *

Aznap este vidám társaság mulatozott az alfalvi biró házánál. Valamennyien muszka tisztek voltak. A székely biró, kinek már néhány hónap óta mindig volt muszka katona vendége, annyira elsajátitotta nyelvüköt, hogy beszélni tudott velük. A biró maga szolgálta fel az italokat is az első parádés szobában, hol ez alkalommal mind főtisztek voltak.

Vigan daloltak a győzelem után s mikor tetőpontjára ért a jókedv, a biró könnyekre fakadt . . .

Aztán rejtegette szomorúságát, de azért, hogy figyelmet keltsen a barátjai között, hiszen barátjai voltak a muszka tiszt urak.

A legmagasabb rangu muszka barátja szólitotta meg legelébb, mert a tisztek figyelmeztették reá.

— Miért sirsz, biró?

— Mindenkinek megvan a maga baja, jó urak!

— s tovább hordozta a kancsókat, mintha semmi sem volna, de még szomorúbb lett.

— Mi bajod, barátom? — kérdezte a főtiszt, amint hozzá került a kancsóval.

— Csak négyszem között mondhatom meg! — válaszolt a könnyező biró.

A főtiszt fölállott s kijött meghallgatni a barátját.

— Két rokonomat viszitek rablánczon, szenvedni, éhezni, kínlódni! — zokogta a biró.

— Két rokonod? azonnal elbocsájtom! csak nem valami nagy tisztek? — tudakolta.

— Közlegény mind a kettő . . .

— Azonnal elbocsájtom.

És elindultak a foglyok közé ki a faluvégre s néhány percz mulva szabadon engedték mint édes testvéreket: Kozma Dénest és Petőfit.

Az öreg Kozma bácsi huszonöt sárga aranyat adott a főtisztnek, de az nem fogadta el. Végre mégis reábeszélte a biró, hogy vegye el „emlékül" az ő drága rokonaiért.

Amint eljöttek az őrök előtt, a muszkák rendre tisztelegtek, az őrségen levő tiszt szintén üdvözölte őket. Aztán csöndes éj borult a foglyok fölé, kiket Szibériába hurczoltak a nehéz börtönökbe szenvedni.

Petőfi megmenekült . . .

A muszka főtiszt az alig negyedórai távollét után visszasietett tovább mulatni, mintha éppen semmi sem történt volna és nem sejté, hogy akkor bocsájtotta szabadon a Bem hadsegédjét, a költőkirályt, Petőfit.

Másnap reggel tovább vonult az orosz tábor. Csupán a foglyoknak tünt fel, hogy hiányoznak a társaik, kik szomszédlánczosok valának. De ők is elfeledték csakhamar a Kozma bácsi fiait . . .

Néhány hónap telt el félelmek között, csöndességben. Egy napon kedve jött Petőfinek haza látogatni, mert látva, hogy nem keresik, biztonságban van, remélt, hogy haza látogathat álruhában.

De nem így gondolkozott az öreg Kozma bácsi. Lebeszélte róla, mert azt mondja: több, mint bizonyos, hogy otthon lesik s menten fölakasztják, mint izgatót. Jobb hallgatni egyelőre, majd megmondja az öreg, hogy mikor induljon útnak, ha éppen menni akar.

Csak egy év mulva került sor a hazalátogatásra. Ekkor is mint szegény vak koldus indult meg hazája felé Dénessel, ki vezette. Rongyos ruhában, egy év óta le nem vágott hajjal és szakállal indultak meg. Lábukon bocskor, nyakukban átalvető koldustarisznya volt akasztva. Kozma bácsi nyugodtan engedte utjokra, nem félt, hogy fölismerik.

Igy jártak faluról-falura az alfalvi biró által kieszközölt koldulólevéllel, melyet csak szorultságból mutattak elő egyszer-kétszer. Forró nap hevében, ragadós nagy sárban így vándoroltak haza felé, hol Petőfi az édes otthont vélte megtalálni, egy szerető kedves nővel, meg gyermekével, kik reá olyan epedve várnak!

Hosszú három hétig tartott a vándorlás, mely idő alatt igen sokat szenvedtek, nyomorogtak, mint szemérmetes koldusok, mert az öreg Kozma bácsinak volt annyi esze, hogy pénzt nem adott gyanu keltőnek a kezükbe. Nagy sanyaruságokat kiállva haza érkeztek végre. Petőfi rohanva akart lépni, de a székely testvér, Dénes, nem engedte, csittitotta, sőt azt is merte mondogatni, hogy ne siessen a személye kiadásával, mert az asszonynép ingatag...

Mindannyiszor haragot vont magára ezzel a megjegyzéssel, de amely hamar lecsillapult a jó barátnál.

Csoszogva értek az ajtóig. Bejött a két koldus. Egyik vak volt, a másik vezette. Hanem előre rohanni nem lehetett Petőfinek, mert a feleségét egy katonatiszttel találta. Meg volt lepődve a költő annyira, hogy nem egy szó, de egy hang sem jött ajkaira, Dénes kért a világtalan szerencsétlen vaknak, elvontatott gyergyói kiejtéssel.

Petőfiné pénzt adott a koldusoknak, de Dénes egy kis kenyeret is kért, mert éhesek. Mikor azt is megkapták, intett a vaknak, hogy ide még eljövünk . . . és távoztak a Dénes hálálkodásai között.

A két rongyos, bocskoros koldus ide künn megkérdezte a cselédtől, hogy ki lakik oda benn?

— Hát a tiszt úr a feleségével.

— Hát hiszen az nem a felesége! — szólt hevesen a vak koldus.

— Ugye no? honnan látod? hiszen vak vagy! Én ott voltam a templomban, mikor megeskűdtek.

— De volt még egy férje! — jegyezte meg Dénes, a vezető koldus.

— Az elveszett szerencsére, mert ugysem nagyon szivelte, sokat volt távol tőle, aztán még akkor szerette ezt a mostani férjét, mert az a másik bolond volt szegény.

— Szegény!... — sajnálkozott Dénes és tovább ballagtak.

— Merre menjünk? — kérdezte Dénes, amint kijöttek az utczára.

— Vezess előre! — súgta Petőfi, — akárhová vezess, csak messze-messze legyen innen. Most nem a szivem fáj Dénes, hanem a lelkem! . . . Ez lesz az utolsó falat kenyér, melyből eszem! ez az utolsó pénzem! . . . Többre nincs szükségem! de légy átkozva Dénes, ha valaha kibeszéled, hogy én vagyok Petőfi Sándor! . . .

Visszavándoroltak Gyergyóba. Petőfi többet sohasem evett kenyeret, sem semmi főtt ételt, hanem kiásta kezeivel a növények gyökereit s azzal táplálkozott.

Faluról-falura járt koldulni, de amit összekéregetett, azt kiosztotta az éhezők között, ő gyökérnél egyebet nem evett.

Elhagyta a Kozma bácsi házát, kinn hált a falukon s az emberek csak úgy ismerték, mint a *hallgató* koldust, aki gyökereknél egyebet nem

eszik, mert az ördögnek egy szép asszonyképiben eladta volt a lelkét, hát le kell bőjtölnie! s ott hordozza az utolsó falatját a tarisznyája fenekén bevarrva, hogy mikor lejár a bünhödés, befalhassa azt a kis darabka száraz, nagyon száraz kenyeret, mint utolsó falást.

„Elhagyta a Kozma bácsi házát."

Petőfi és a székely leány.

— Udvarhelyszéki rege. —

Sok szép verset irt Petőfi, melyeket a lányok olvastak legtöbbet és megszerették a költőt. Úgy szól a rege Udvarhelyszéken, hogy leghivebben egy székely leány vonzódott a költőhöz. Elkisérte Petőfit a táborba, csatáról-csatára követte csak azért, hogy naponta láthassa bár egyszer, egy pillanatra.

Ott volt ez a hüséges székely leány a segesvári csatában is. Fölkereste Petőfit az elesettek között, mert a menekülőkkel nem látta, tehát gyanitotta a szerencsétlenséget. Mikor rátalált a sebesültek között, Petőfi szintén vérzett. Több sebéből folyt szép, piros vére, de még élt.

Gondosan felkarolta a székely leány a sebesültet. Szájába erősitő italokat töltött, míg végre eszmélt a költő. A székely leány álruhába öltöztette és elvezette a haldokló sebesültek közül. Éjhomály borult a földre, eltakarta a menekülőket. Az első éjszaka egy szőlőcsősz omladozó viskójában pihentek, de itt nem sokáig maradt a székely

leány. Féltette Petőfi életét. Biztosabb helyet keresett számára, ahol nem kell minden perczben remegni a költő élete miatt.

Nap-napután haladtak, bujdostak, fölfelé igyekeztek az öreg Hargitta-hegység sötét rengetegjeibe. Rejtek ösvényeken mentek napokig, míg végre biztos helyet találtak és ott nyugodtan ápolta Petőfi sebjeit.

Soká tartott a betegség. Hosszasan gondozta, ápolta, kötözgette a költő sebjeit. De végre felgyógyult a féltve őrizett sebesült.

Dalos madarak piczi tojásaiból készitett ebédet a székely leány, hogy ettől erősödjék a beteg. A bérczi forrás ezüstszinű vize vala az üditő ital, ettől enyhült a beteg szomjusága. A sebekre összehordotta a székely leány az öreg Hargitta-hegység ezerféle jobbnál-jobb, hasznosabbnál-hasznosabb gyógyfüvét, virágját. Azokat a pompás leveleket, virágokat összefőzte. A levével mosogatta a sebeket, a levelekkel takargatta a fájó helyeket, míg begyógyult a vad kozák lándzsadöfései valamennyijének helye.

Hogy felgyógyult nagykésőre, ismét harczba akart menni a magyar szabadságért. Elküldötte tehát a hűséges székely leányt, hogy vigyen hírt a világ állásáról. Addig, amíg a hű leány odajár, az összehordott eleségből megélt Petőfi.

A költő kivánta, azért elindult a székely leány. Mene két napig előre, jöve két napig vissza. Hozott a betegnek jó lágy kenyeret. Hozott erősitő küküllő-

menti bort. Pompás, puha irósvajat, de elő sem lehet számolni, mi minden jókkal megrakodva tért vissza a rejtekhelyhez, hol a lábbadozó Petőfi pihent.

A költő mindjárt a világjárásáról kérdezte, de a székely leány egy szó nem sok, még annyit sem szólott. Felelet helyett azzal biztatta Petőfit, hogy el ne hagyja a biztos, jó helyet, mert baja eshet.

Petőfi sejtette már a valóságot, a szomorú valót, hát annál inkább óhajtotta tudni a haza sorsát. Kérte könyörögve a jó székely leányt, de az nem beszélt a világi eseményekről.

Utóljára csak három kérdést akart tenni, hogy azokra feleljen a székely leány. Végre tehát megegyeztek három feleletre. Első kérdése az volt Petőfinek, hogy:

— Van-e hazám?

— Volt! — válaszolt a székely leány csendesen. Erre a feleletre aztán megeredtek a költő könnyei. Igaz könnyek valának. Hazáját siratta. Sokáig maradtak így hallgatagon. Később szólt a költő és második kérdése az volt, hogy:

— Hol van, aki engemet igazán szeret? , . .

A székely leány csendesen válaszolt:

— Itt vagyok!

Ekkor a heves természetű Petőfi elhamarkodta a harmadik, de egyszersmind utolsó kérdést. Mert ő Bem tábornokról akart kérdezni, de mielőtt megfontolná, hát hevesen ismételte a második kérdést.

— Hol vár reám az én kis feleségem?

— Sehol! — válaszolt röviden a székely leány és ráborult a költő nyugvóhelyére.

„A vén Hargitta oldalán Petőfi őrzi a bárányokat."

Ezért az utolsó válaszért megneheztelt Petőfi, mert ő úgy gondolta, hogyha talán meg is halt

azalatt a felesége, hát akkor az égben várja őt, de várni várja valahol. A hűséges székely leányt vádaskodónak nevezte és követelte, hogy gyanusitását bebizonyitsa. Mert addig nem tudja tisztelni a hűséges székely leányt, amig szavai valóságáról meg nem győződött.

Könnyes szemekkel állt Petőfi előtt a hűséges székely leány. Csak komoly és követelő fellépés után igérte meg Petőfinek, hogy szavait bebizonyitja.

De viszont Petőfinek is meg kellett fogadni erős esküvel, hogy a bizonyitás alatt három napig engedelmeskedik a székely leánynak. Szavai szerint fog mindent tenni és akarata ellen három napig sem egy szót, sem egy lépést nem teszen.

Petőfi megfogadta és esküvel erősité fogadását. Az időt nem határozta meg a székely leány, de e naptól kezdve sokat jött-ment. Lejárt a Hargittáról a falvakba eledelért, meg hirekért. De akármit hallott, nem mondotta el Petőfinek.

Végre eljött a szörnyű vádaskodást bebizonyitó három nap. Juhászruhába öltözve jött le Petőfi az erdőből Kereszturra. A kis székely városka főutczáján egy házban vettek szállást.

A szerencse kedvezett a hűséges székely leánynak. A folyondárral dúsan benőtt székely tornáczról egy délután meghallgatta Petőfi, hogy mit beszélt a székely leány a feleségével, Szendrey Júliával. A költő benn a tornáczon ült a felfutó növényektől takarva, a két nő az utczán beszélt a tornácz alatt.

Igy hallotta meg, hogy felesége a Petőfi halotti bizonyitványáért jött Kereszturra. Meg is találta és most siet vissza, hogy megesküdjék uj hitvesével, akit nagyon szeret . . .

A sötét lombokkal takart folyosón nem láthatta Petőfiné a férjét, kit oly hamar elfelejtett. Aztán tovább ment, anélkül, hogy sejtette volna Petőfi közellétét a párbeszéd alatt.

A székely leány sietve jött be a folyosóba. Petőfi a tornácz czifra deszkájába fogódzott és ott nézett előre, mereven. Mintha megőrült volna! . . .

Csak bámult, csak bámult a felfutó növény sötétzöld leveleire és azok olyan porosak, mocskosak valának, mint a gyarló emberek tettei . . .

A székely leány lábaihoz borult és vigasztalta Petőfit. Majd suttogott neki édes-kedves dolgokat. Beszélt nyugalomról, boldogságról. És addig csábitgatta hizelgő szavaival, míg végre engedett a megcsalt költő a leány kérésének.

Ismét visszamentek magas hegyek közé, bérczek árnyas fái alá, ahol báránykák legelnek a zöld pázsiton és ugrándozva tánczolnak a Hargitta oldalán. Ahol madárdal zeng a fákon s párosával vonul meleg fészkébe a dalosmadár minden este. Oda, hol az egyik csermely a másikhoz siet, hogy egymást átölelve folytassák vándorutjokat, oda, ahol minden, de minden szereti egymást! . . . még az emberek is.

Rengeteg erdő sötét árnyában, a vén Hargitta-hegység oldalán, ott esküdtek egymásnak örök

hűséget: a szerencsétlen költő s a székely leány. És ott élnek mind ez mai napig boldogságban. Petőfi ugrándozó báránykákat őriz a vén Hargitta-hegy oldalán. Hallgatja ezer dalos madár hangos énekét, nézi a csermelyek ölelkező vizét, élvezi azoknak kedves csobogását. S ha ledül a virágos hegyoldalon, elmereng a magyar haza tiszta kék egén. Mire az est közelget és hazafelé tereli nyáját, szól a tilinkója. Egy rozzant kis kunyhóban pedig izletes vacsorával várja Petőfit az a hűséges székely leány.

Petőfi megmenti Magyarországot.

— Szegedvidéki néprege. —

Petőfi Segesvárnál tünt el s mentől távolabb vidéken szól róla a mese, annál képtelenebb a tárgya. Egyik szegedvidéki barátomtól kaptam egy mesetöredéket Petőfiről. Szeged távol esik Segesvártól, Petőfi eltünési helyétől, a mese is olyan távoli, olyan merészen csapongó. De ettől eltekintve, igen jellemző a nép fölfogására. A Petőfi Szibériában való szenvedéséről széltében-hosszában, minden faluban beszéltek Magyarországon. Ez a rege szülte a szegedvidéki Petőfi-regét is, mely következőleg hangzik:

Petőfit Segesvárnál elfogták a kozákok és elhurczolták Muszkaországba. Sokat szenvedett a költő. — Nem vala senki mellette. Csupán egy magyar fogoly kisérte figyelemmel, mert ismerte, de ő sem szólitotta meg. Éveken át egyebet sem csinált Petőfi, mint irt. Megirta szomorú élettörténetét. De elrejtette, nehogy rájöjjenek a rabokat őriző muszkák.

Végre, évek mulva, megszólitotta magyar fogolytársa. Még pedig azért szólitotta meg, mert szökni

akart és Petőfit is el akarta vinni. Már készen vala a tervezet. Az egyik haldokló fogoly sok pénzt hagyott magyar fogolytársára. De csak egyrészét adta át az aranyaknak, mert a többit elásta Amerikában és a helyet is megnevezte, hogy hová. Az aranyak nem sokat értek itt a fogságban Azért úgy határozta, hogy megszökik a pénzzel. Elvitorláznak Amerikába és ott a sokat érő kincset is fölveszi, kiássa.

Egyedül nem akart elindulni. Petőfit mindenáron el akarta vinni. Igy esett, hogy évek multán megszólította rabtársát. Petőfinek jól esett a magyar szó, még jobban a barátság, de leginkább örvendett az öreg fogolytárs végrendeletének, az aranyak sokaságának. Szemei lángoltak, mikor elbeszélte régi tervét.

A fogolytárs örömmel hallgatta a hazájáért lelkesülő Petőfit, mert Petőfinek az volt a terve, hogy megmenti Magyarországot!... A készülődés titokban ment. Az elhalt fogolytárs aranyait azalatt őrizték csendesen, mert azzal akartak elindulni Amerika felé, ahol majd az elásott aranyhalmazt feltalálják és Petőfi azzal átjön a mi földrészünkre, Európába, hogy megmentse Magyarországot a rabságból.

Közben terveket gondoltak ki arra, hogy miként és hol kell kezdeni a magyar szabadságharczot, hogy biztos legyen a győzelem. Petőfi az idegen hajókkal Bécsig akart feljutni a Duna folyón és a császárvárost földig rombolni, porrá égetni. Ha

Bécs elveszett, azután lehet beszélni az osztrákkal. A sok aranyból sok tervet gondoltak, szép jövőt jósoltak a magyar nemzetnek, mert tudta Petőfi, hogy az ő nevére ismét talpra áll a magyar nemzet. Az ő megjelenésére halálba rohan minden magyar, de rabja nem lesz a németnek.

Egy éjszaka csakugyan megszöktek a szibériai börtönből. Az őröket lerészegitették. Szánakat fogadtak az öreg rabtárstól örökölt aranypénzből és siettek a tengerpart felé.

Messzi a tengerpart Szibériától. De az aranynak is nagy vala a becse, az értéke. Közbe igazoló-leveleket is vettek egy városban, amely úgy adta ki őket, mint oroszokat. Ezzel a hiteles hazug irással már bátrabban utaztak. Közbe-közbe irányt is cseréltek, nehogy nyomukba akadjanak, ha üldözik őket.

Leginkább az elhalt rabtárs irásaira vigyáztak, mert ott vala leirva, hogy hol van elrejtve a halmaz arany, amelylyel megmenthetik Magyarországot.

Végre hosszú küzdelmek után, félesztendő mulva, elérték a tengert. Itt is vigyázni kellett, nehogy felismerjék s minden muszka igazolvány ellenére elcsipjék. Tovább, mint egy hónapig bolyongtak a kikötővárosban, hogy kitapasztalhassák a bajokat. Petőfi mindig sietett, de a rabtárs nem engedte az elhamarkodást. Azzal biztatta, hogyha Magyarország nem veszett el öt évi rabságuk alatt, már egy évig még várhat a magyar nemzet. Majd leütnek a zsarnokokra, hogy reszket tőle a föld.

Tapintatos, vigyázó cselekedetük igen helyes vala. Igy kitapasztalták a hajójáratokat és olyan hajóval eveztek Amerika felé, amely a legpompásabban vala berendezve. Ez a nyugalmas jóllét mindkettőjüknek szükséges volt, mert a szibériai rabság rettenetesen megviselte őket. A hosszú tengeri uton szerencsésen jutottak Amerikába.

Ott a Petőfi öreg rabtársa még óvatosabb vala, mint eddig. Az elrejtett kincset csak úgy vehették fel a sziklák alól, ha gyanut nem keltenek. Koldusruhában jártak-keltek. Az örökség rejtekhelyét kikémlelték. Azalatt, hogy Petőfi is mulasson, hát öreg rabtársa arra kérte a költőt, hogy az élete történetét mondja el. Ezzel az érdekes elbeszéléssel szépen telt az idő. Petőfi felolvasta úgy, amint megirta.

Igy telt az idő. A biztonságukról pedig meggyőződhettek azalatt. A kincset is kiásták, mint koldusok, de ugyan ki figyelt reájuk a rongyos ruhákban. Az ügy pompásan haladott. Az öreg fogolytárs egy hajót bérelt, hogy a feltalált aranytömeget azon szállithassák Európába. Az előpénzt már a talált aranyokból fizették és folyt a munka. A sok aranyat rizs közé csomagolták nagy zsákokban, hogy rizsnek gondolják. Igy senkisem sejtette a nagy kincset náluk.

A hajó végre utra készen vala, elindult Amerikából Európa felé. Hozta az aranyakkal bélelt rizs-zsákokat. Jött hazafelé az öreg fogolytárs, de jött Petőfi is, hogy megmentse Magyarországot.

Hatheti tengeri utazás után órási víhart szenvedtek az utasok. A hajó kapitánya bár egy nappal előre jósolta, hogy vihar lesz, mégsem hitték, hogy ilyen veszedelmes vészszel kerülnek szembe. Több mint egy óráig állották a veszedelmet, mely úgy látszott, mintha szünni sem akarna. Az ötödik negyedórában tompa roppanás hallatszott. A matrózok szaladtak ide-tova. A hajó kapitánya vészlövéseket tett. Végre imához vezényelt a derék ember.

Petőfi odarohant, hogy megtudja a bajt, de neki is csak azt felelték, hogy imádkozzék. Háborgó tenger közepén, távol az emberektől, ott veszett el a magyar költő, Petőfi Sándor. Mikor a legszebb reményekkel jött hazafelé, hogy megmenti Magyarországot és amikor a pénz is nála vala, ami a háboru legszükségesebb kelléke, akkor veszett el a hullámokban.

A sok arany, mely a rizszsel töltött zsákokba vala elrejtve: elsülyedt. A drága kéziratok, melyek Petőfi igazi életrajzát rejtették, mind elmerültek, de elmerült a költő is. Ott vesztek a hullámsirban valamennyien. Csak egy ember menekült meg a viharban elveszett hajóról, az öreg fogolytársa Petőfinek. Ő beszélte el a történetet is, hogy a magyar nép szivét megdobogtassa vele.

A rege él, a rege száll szájról szájra. Hősei meghaltak, elmultak. És a magyar nemzet hasztalan várja-várja az eltünt Petőfit, hogy rabságából megmentse Magyarországot.

(B. Árpád után)

A.M.N.MUZEUM
KÖNYVTÁRA

TARTALOM.

Baróti Lajos: Petőfi a ponyván és anépirodalomban . . . . . 13—78

Péterfy Tamás: Petőfi regék

1. Petőfi a Kárpátok szelleme. (Kászonvidéki rege.) Képpel 81
2. Petőfi Szibériában. (Néprege.) Képpel . . 89
3. Petőfi a rablók között. (Homoródmenti rege.) 93
4. Pásztorfiu a költőről. (Toroczkóvidéki rege.) 100
5. A kincses kukoriczaföld. (Héjasfalvi rege.) Képpel 108
6. A vén borvizes meséje. (Petőfi rege.) Képpel. 115
7. Az utolsó falat kenyér. (Gyergyói rege.) Képpel 120
8. Petőfi és a székely leány. (Udvarhelyszéki rege.) Képpel. 130
9. Petőfi megmenti Magyarországot. (Szegedvidéki néprege.) 137

MÚZEUM
KÖNYV-
TÁRA

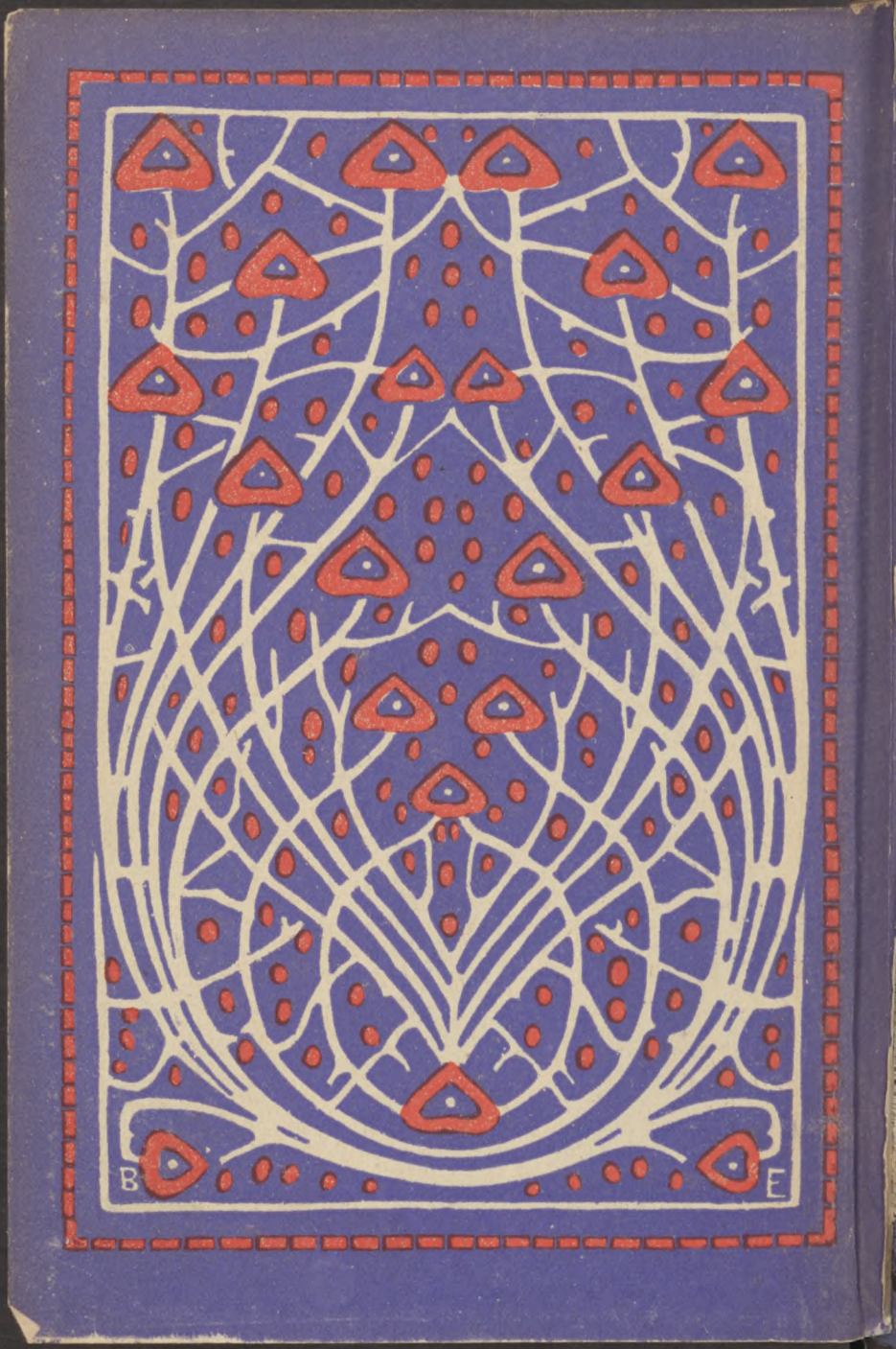
B
E

B
E

Budapest
Kunossy Szilágyi és Társa

64.725
21-22

PETŐFI
KÖNYVTÁR

LENKEI H.
PETŐFI
ÉS A
TERMÉSZET

*

BARÓTI L.
PETŐFI
A PONYVÁN
ÉS A
NAGYALFÖLDÖN

*

PETERFY T.
PETŐFI
REGÉK

*

XXI-XXII